

A fogyatékos emberek sérelmére elkövetett fizikai és egyéb módon okozott sérelmek esetén, továbbá abúzus, vagy mulasztással megvalósuló sérelem-okozás esetén nyitva álló jogorvoslati fórumok elemző bemutatása

Készült a Széchenyi 2020 „Nyolc Pont – Az autista személyek ellátórendszerének országos szintű, komplex innovációja szakmai tanácsadó hálózat és koordinációs központ kialakításával” című TÁMOP 5.4.11-12/1-2012-0001 azonosítószerű kiemelt projekt keretében.

Ez a füzet a brit-columbiai People’s Law School szervezet „Abuse of People with Disabilities for Service Providers” c. segédanyaga alapján készült. A fordításra és kiadásra a szervezet engedélyével készült.

(Eredeti megtekinthető a People’s Law School weboldalán: www.publiclegaled.bc.ca)

Az eredeti kiadvány készült: People’s Law School ©2008

Író: Gayla Reid

A második kiadás szerkesztője: Marc Simao

Készítette: dr.Gazsi Adrienn

A kiadvány ingyenes, kereskedelmi forgalomba nem hozható. A felhasználás jövedelemszerzés vagy jövedelemfokozás célját nem szolgálhatja!

A kiadvány nem használható jogi segítségnyújtás helyett.

A fogyatékos emberek sérelmére elkövetett fizikai és egyéb módon okozott sérelmek esetén, továbbá abúzus, vagy mulasztással megvalósuló sérelem- okozás esetén nyitva álló jogorvoslati fórumok elemző bemutatása

- Készült a Brit Columbia Szociális Minisztériumának Közösségi Élet Ügynöksége által kiadott tájékoztató anyag kapcsán -

Bevezetés

Jelen tanulmány célja a fogyatékos személyek sérelmére elkövetett fizikai és egyéb módon okozott sérelmek, abúzus, mulasztással megvalósuló sérelemokozás esetén a Magyarországon nyitva álló jogorvoslati lehetőségek elemző bemutatása.

Amikor kommunikációs megértési nehézséggel küzdő a fogyatékos személyek saját otthonukon belül illetve azon kívül „abúzus” - azaz erőszak, testi sértés vagy bántalmazás, hanyag vagy gondatlan bánásmód, rossz bánásmód illetve kizsákmányolás, illetve hátrányos megkülönböztetés - áldozatává válnak, sok esetben nehézségbe ütközik az eset körülményeinek feltárása, az érintett érdekeinek és akaratának megfelelő esetkezelési mód, jogorvoslati lehetőség megtalálása. Szomorú tapasztalat, hogy gyakran az érintettek gyakran fel sem ismerik, hogy esetleg valamely büntetendő cselekmény áldozatai, illetve gyakori hogy komolyabb jogsérelem gyanúja esetén sem mernek feljelentést tenni, ha a feltételezett elkövetővel egzisztenciális függőségi kapcsolatban vannak. Sajnos a bűncselekmények eltűrésében igen gyakran a fogyatékos személy is motivált, elsősorban az elkövetőtől való egzisztenciális (anyagi- érzelmi-szociális) függés és az ennek leküzdésével együtt járó létbizonytalanság kilátása miatt, de jelentős szerepet játszik a jogérvényesítéssel kapcsolatos információk hiánya, a bosszútól való félelem is, továbbá a jogsértő állapotnak, mint az egyetlen ismert és lehetségesnek tartott élethelyzetnek fenntartások nélküli elfogadása.¹ Az esetek feltárásában és azonosításában nehézséget okoz, hogy a fogyatékos személyek „*gyakran nem érzékelik időben, hogy valaki átlépett egy határt, de ha igen, akkor sem merik ezt a külvilág tudomására hozni, mert szégyellik magukat, zavarban vannak, félnek. Visszatartja őket az, hogy kedvezőtlen az énképük, kevés az önbizalmuk, és hajlamosak úgy nézni a másokra, mint aki mindent jobban tud, leértékeli magukat, gyakran természetes dologként kezelik a bántalmazást, mivel nincsen összehasonlítási alapjuk. Mindez megkönnyíti az elkövető számára, hogy visszaéljen a helyzettel.*”²

Nehézséget okoz, hogy az érintetteknek – illetve a velük hivatásszerűen foglalkozó szakembereknek - nincsenek megfelelő információik, hogy áldozattá válás esetén milyen jogorvoslati lehetőségek állnak rendelkezésre, és azok lefolytatása milyen kimenettel jár, kik lehetnek jogosultak az adekvált jogorvoslati eljárások kezdeményezésére, azok mennyiben állnak összhangban az érintett érdekeivel, továbbá hogy az egyes eljárások során az érintett fogyatékos személy számára az eljárás során biztosított-e jogi vagy egyéb képviselőlet illetve személyes vagy anyagi támogatás.

1 Halmos, Gazsi, Kádár, Molnár; Esetjogi tanulmánykötet 2009.; 85. oldal

2 Zolnai Erika (2010) Az intézményi kultúra és a felelősségvállalás szerepe az értelmi sérült emberek biztonságban alapuló intézményi ellátása során Acta Medicinæ et Sociologica Vol.1 No. 1 2010 53-70 (lekt) 62. oldal

A fogyatékossgal élő áldozatok speciális helyzetére a *bűncselekmények áldozatainak jogaira, támogatására és védelmére vonatkozó minimumszabályok megállapításáról* szóló *uniós direktíva*³ kiemelt hangsúlyt fektet. A direktívát az EU valamennyi tagállama – így Magyarország is - köteles betartani. Az irányelv leszögezi, hogy abban az esetben, ha fogyatékos személyek válnak bűncselekmény áldozatává kiemelt módon kell figyelembe venni, hogy a bűncselekmény után a szükséges információkhoz, segítséghez, védelemhez valamint egyéb jogokhoz és szolgáltatásokhoz történő hozzáférésben e célcsoportnak *speciális igényei* vannak. Az irányelv értelmében az áldozatvédelmi, áldozatsegítő szolgáltatások nyújtása során minden információ az áldozatok számára érhető módon, közérthető nyelven kell nyújtani, *figyelmet kell fordítani a fogyatékossgából fakadó értési vagy közlési nehézségekre*.

Jelen tanulmány a bevezetést követően a fogyatékos személyek jogai szempontjából legelőremutatóbb *nemzetközi szabályozás* - a Fogyatékossgal élő személyek jogairól szóló Egyezmény - alapján röviden ismerteti a fogyatékos személyek alapvető emberi jogainak érvényesülésére vonatkozó garanciális szabályokat hátrányos megkülönböztetés, erőszak, bántalmazás, hanyag vagy gondatlan bánásmód esetén, és ezzel kapcsolatosan a magyar állam kötelezettségeit, majd a további részeiben kifejezetten a *Magyarországon nyitva álló jogorvoslati lehetőségeket* veszi számba.

Az esetek lehetséges jogi kezelésmódjainak bemutatását megelőzően indokolt a *fogyatékossg fogalmából* - *annak hatályos jogi definíciójából* - kiindulva annak körülménye, hogy a jogorvoslati eljárások kezdeményezése illetve lefolytatása kapcsán mi a relevanciája annak, ha az áldozat vagy maga az elkövető *fogyatékos személy*. Az esetek jogi kezelésmódja vonatkozásában nélkülözhetetlen fogyatékossg fogalma mellett a fogyatékossgból eredő állapottal bizonyos esetekben összefüggő és a jogok érvényesülése vonatkozásában - a polgári, a büntető illetve az antidiszkriminációs joganyag területén meghatározó - olyan további jogi fogalmak és azok eljárásjogi jelentőségének tisztázása, mint a *védtett tulajdonság*, a *belátási képesség*, *cselekvőképesség*, *„mentális zavar”*, *beszámítási képesség*, *kóros elmeállapot*.

Általánosságban a fogyatékos személyek „szigorúbb védelemben” részesülnek az ellenük irányuló jogsértés esetén, példaként a fogyatékossg *védtett tulajdonság* a diszkrimináció esetén, a fogyatékossg és vagy az abból fakadó *védekezésre képtelen állapot* bizonyos büntetendő cselekmények esetén súlyosító tényező az elkövetői magatartás értékelésekor.

A belátási képesség hiánya illetve korlátozottsága illetve az ezzel járó *cselekvőképtelen állapot* vagy a *cselekvőképesség korlátozottsága* az érintett esetében a *gondnokság alá helyezést* eredményezheti, azaz az érintettnek a törvényes képviselője a *gondnoka* lesz, így a gondnoknak kiemelt szerepe van az érintett jogainak érvényesítésében. Garanciális jelentősége van annak, hogy a gondnok a jogszabályi rendelkezéseknek megfelelően a gondnokolt érdekében járjon el az esetleges abúzus esetén annak feltárásában, jogi úton történő kezelésében. E körben a tanulmány kitér a *támogatott döntéshozatal jogintézményének* bevezetésére, szabályaira és jelentőségére az érintettek jogai gyakorlásának előmozdításában.

3 AZ EURÓPAI PARLAMENT ÉS A TANÁCS 2012/29/EU IRÁNYELVE (2012. október 25.) a bűncselekmények áldozatainak jogaira, támogatására és védelmére vonatkozó minimumszabályok megállapításáról és a 2001/220/IB tanácsi kerethatározat felváltásáról

Az „abúzus” tág fogalomkör. „A nemzetközi fogalom meghatározásnak megfelelően (...) abúzusnak tekintünk minden szexuális erőszakot, a családon belüli erőszakot, a kereskedelmi célú kizsákmányolást, az iskolán, intézményen belüli zsarnokoskodást vagy agressziót, az emberkereskedelmet, a fogyatékos személyek, kisebbségek, emigránsok, vagy egyéb hátrányos helyzetű emberekkel szemben történő visszaéléseket egyaránt. A visszaélés tehát nagyon tágan értelmezett fogalom, így megelőzése és kezelése is árnyalt beavatkozási formákat igényel.”⁴

Jelen tanulmány a hazai jogi terminológiának megfelelően a *büntető és polgári jogi vonatkozású jogsértésekkel, az alapvető jogok sérelmét jelentő visszaélésekkel, az egyenlő bánásmód követelményének sérelmével, illetve ezen jogsértések jogi kezelésmódjával* foglalkozik.

A bűncselekmények körén belül az *élet, a testi épség és az egészség elleni, az emberi szabadság elleni, a nemi élet szabadsága és a nemi erkölcs elleni, az emberi méltóság és egyes alapvető jogok elleni, a család elleni bűncselekmények körén belül* a téma szempontjából releváns tényállások kerülnek bemutatásra. Továbbá a tanulmány bemutatja a büntetőeljáráson kívüli egyéb lehetséges jogorvoslati lehetőségeket (Alapvető Jogok Biztosa, Egyenlő Bánásmód Hatóság eljárásának kezdeményezése, kártérítés polgári jogi úton történő érvényesítése etc.), és kárenyhítési, védelmi jog intézményeket (*jogi segítségnyújtó szolgálat, áldozatvédelem, távoltartás*).

A tanulmány az általános, és minden fogyatékos személy számára jogsértés gyanúja esetén nyitva álló jogorvoslati lehetőségek ismertetésén túl *a szociális intézményben élő fogyatékos emberek áldozattá válásával külön foglalkozik, különös hangsúlyt fektetve arra, hogy az intézményben élő emberek számára az ellátási jogviszonnyal összefüggésben milyen speciális jogok, a jogok érvényesítését szolgáló garanciális rendelkezések, jogorvoslati lehetőségek biztosítottak* (panasztétel, ellátottjogi képviselő etc.) E körben a tanulmány hangsúlyt helyez a *szociális intézményben dolgozó, a fogyatékos személyeket gondozó személyek* esetleges felelősségére az eseték feltárásában, kezelésében, illetve arra hogy mi a relevanciája annak, ha a szociális intézmény gondozója, dolgozója követ el valamely büntetendő cselekményt a fogyatékos ellátott kárára, tekintve hogy *„minden óvintézkedés ellenére visszatérnek azok az esetek, melyekben a gondozók elhanyagolása, figyelmetlensége, gondatlansága miatt történik súlyos sérülés, esetleg haláleset”*.⁵

- 1) *A fogyatékos személyek kiemelt védelmének garanciális szabályai áldozattá válás esetén a Fogyatékosokkal élő személyek jogairól szóló ENSZ egyezmény továbbá a bűncselekmények áldozatainak jogaira, támogatására és védelmére vonatkozó minimumszabályok megállapításáról szóló uniós direktíva alapján*

4 Zolnai Erika (2010) Az intézményi kultúra és a felelősségvállalás szerepe az értelmi sérült emberek biztonságon alapuló intézményi ellátása során Acta Medicinæ et Sociologica Vol.1 No. 1 2010 53-70 (lekt) (A visszaélésekkel kapcsolatos fogalmak) 58. oldal

5 Zolnai Erika (2010) Az intézményi kultúra és a felelősségvállalás szerepe az értelmi sérült emberek biztonságon alapuló intézményi ellátása során Acta Medicinæ et Sociologica Vol.1 No. 1 2010 53-70 (lekt) 60. oldal

1.1) *A fogyatékos személyek kiemelt védelmének garanciális szabályai áldozattá válás esetén a Fogyatékossgal élő személyek jogairól szóló ENSZ egyezmény alapján*

A nemzetközi emberi jogi egyezmények tartalmaznak a fogyatékos emberek jogait védő szabályokat, és a hátrányos megkülönböztetés tilalmára vonatkozó rendelkezéseket, azonban ezen egyezmények nem kiemelten a *fogyatékossgal élő személyek jogait* helyezik a középpontba, hanem általános, emberi jogi dokumentumok. Így kiemelkedő jelentőséggel bír az *ENSZ égisze alatt kidolgozott, a Fogyatékossgal élő személyek jogairól szóló egyezmény*, mely a fogyatékos emberek jogait és azok érvényesülésére vonatkozó kötelezettségeket magában foglaló norma. Magyarországon az Egyezmény kihirdetésére a 2007. évi XCII. törvénnyel került sor.

Az Egyezmény célja *valamennyi emberi és alapvető szabadság* teljes és egyenlő gyakorlásának előmozdítása, védelme és biztosítása valamennyi fogyatékossgal élő személy számára, és a velük született emberi méltóság tiszteletben tartásának előmozdítása.

Az Egyezmény *alapelvei* a veleszületett méltóság és az egyéni autonómia tisztelete, a hátrányos megkülönböztetés tilalma, a társadalmi integráció, a másság tisztelete, az esélyegyenlőség, az akadálymentesség, a nők és férfiak közötti egyenlőség, továbbá a fogyatékossgal élő gyermekek formálódó képességeinek és identitásuk megőrzéséhez fűződő jogának tiszteletben tartása.

Az Egyezménnyel *Magyarország kötelezettséget vállalt arra*, hogy jogszabályait az Egyezmény rendelkezéseire igazítja, azoknak megfelelően, tekintve hogy az Egyezmény konkrét feladatokat fogalmaz meg az Egyezményhez csatlakozó államok kormányai számára.

Jelen tanulmány kiemelt hangsúlyt az *Egyezmény azon rendelkezéseire* fektet, melyek fokozott védelmet írnak elő a fogyatékos személyek számára otthonukon belül és azon kívül történő *erőszak, testi sértés vagy bántalmazás, hanyag vagy gondatlan bánásmód, rossz bánásmód* illetve *kizsákmányolás*, illetve *hátrányos megkülönböztetés esetén*.

Az Egyezmény Preambuluma rögzíti azt az aggodalmat, hogy a fogyatékossgal élő személyek a hátrányos megkülönböztetés *többszörös vagy súlyosabb formáival szembesülnek* (2007. évi XCII. törvény Preambulum p) pont). A „fogyatékossgal alapján történő hátrányos megkülönböztetés” a fogyatékossgal alapuló bármilyen különbségtételt, kizárást vagy korlátozást jelent, amelynek célja vagy hatása valamennyi emberi jog és alapvető szabadság másokkal azonos alapon történő elismerésének, élvezetének vagy gyakorlásának csorbítása vagy semmibe vétele a politikai, a gazdasági, a szociális, a kulturális, a civil élet terén, vagy bármely egyéb területen. Ez a hátrányos megkülönböztetés minden formáját magában foglalja, egyebek között az ésszerű alkalmazkodás megtagadását (2007. évi XCII. törvény 2. cikk Meghatározások)

Az Egyezmény az *általános kötelezettségek* körében rögzíti, hogy a részes államok kötelezettséget vállalnak arra, hogy biztosítják és elősegítik valamennyi alapvető emberi jog és szabadság teljes megvalósulását valamennyi fogyatékossgal élő személy számára, a fogyatékossgal alapján történő bármiféle hátrányos megkülönböztetés nélkül.

Az Egyezmény alapján a részes államok (így Magyarország is) *megtiltanak a fogyatékoság alapján történő bármilyen hátrányos megkülönböztetést*, és minden téren biztosítják a fogyatékosággal élő személyek számára a hátrányos megkülönböztetéssel szembeni egyenlő és hatékony jogi védelmet (2007. évi XCII. törvény 5. cikk 2. pont). A részes államok újlag megerősítik, hogy *minden embernek elidegeníthetetlen joga van az élethez*, és meghoznak minden szükséges intézkedést annak érdekében, hogy biztosítsák a fogyatékosággal élő személyek számára e jog másokkal azonos alapon történő hatékony élvezetét (2007. évi XCII. törvény 10. cikk 2. pont).

Az Egyezmény alapján a részes államok a fogyatékosággal élő személyek számára másokkal azonos alapon biztosítják az *igazságszolgáltatáshoz való hatékony hozzáférést*, beleértve az eljárás során az életkornak megfelelő alkalmazkodás biztosítását annak érdekében, hogy megkönnyítsék tényleges részvételüket mind közvetlen, mind közvetett formában, csakúgy, mint tanúként, minden jogi eljárásban, beleértve a nyomozati szakot és más előkészítő szakaszokat (2007. évi XCII. törvény 13.).

Az Egyezményben megfogalmazott *feladatok teljesítését* nemzeti és nemzetközi szinten is *ellenőrizni kell* az Egyezmény értelmében.

Az ENSZ konvenció által biztosított jogérvényesítési lehetőség az *ENSZ Fogyatékoságügyi Bizottsága felé való jelzés*: a Fogyatékosággal élő személyek jogairól szóló egyezményhez kapcsolódó Fakultatív Jegyzőkönyv *egyéni panaszeljárást intézményesít* a – szintén a Konvenció által intézményesített – ENSZ Fogyatékoságügyi Bizottsága⁶ előtt, amely *eljárást azok a fogyatékos személyek indíthatják, akik úgy érzik, hogy államuk nem tartja be a Konvenció rendelkezéseit*:

- ha valamely állami szerv *jogalkalmazási* aktusával, *mulasztásával* sérti meg a Konvenció rendelkezéseit,
- az állam részéről konvencióellenes jogszabály kibocsátása, vagy jogalkotási mulasztás útján.

Jogorvoslati lehetőségek:

A Fakultatív Jegyzőkönyv szerint a Bizottsághoz panaszt intézhet a Konvencióban és a Fakultatív Jegyzőkönyvben részes bármely állam joghatósága alá tartozó *személy, csoport*, akik állításuk szerint az Konvenció rendelkezéseinek az adott részes állam által történő megsértésének sértettjei, vagy *ezek nevében eljáró személy/szervezet* (pl. érdekképviselői, civil szervezetek). Fontos azonban, hogy a Bizottsághoz csak abban az esetben lehet fordulni, ha az érintett *már kimerítette a részes állam joga szerinti minden jogorvoslati lehetőséget*, kivéve, ha a jogorvoslati lehetőségek igénybevétele ésszerűtlen mértékben elhúzódik vagy attól érdemi megoldás nem várható.

Jogorvoslat:

A *Bizottság* a részes államok vonatkozásában *vizsgálatot folytathat*, tőlük a jogsértés felszámolása érdekében *intézkedéseket kérhet*, és felhívhatja őket a megtett intézkedésekről való beszámolásra a Konvenció szerinti rendszeres jelentéseiknek keretében.

6 Teljes nevén: a Fogyatékosággal Élő Személyek Jogainak Bizottsága (ENSZ Konvenció, 34. cikk)

1.2) *A bűncselekmények áldozatainak jogaira, támogatására és védelmére vonatkozó minimumszabályok megállapításáról szóló uniós direktíva*⁷

Az Irányelvet az EU valamennyi tagállama – így Magyarország is - köteles betartani. Az irányelv egyértelműen leszögezi, hogy minden bűncselekmény áldozatának hozzá kell jutnia a bűncselekmény után szükséges információkhoz, segítséghez, védelemhez valamint egyéb jogokhoz és szolgáltatásokhoz.

A direktíva kiemelten foglalkozik *az áldozatvédelem szempontjából különösen hátrányos helyzetben lévő csoportokkal*, azon belül a fogyatékkal élő emberek speciális helyzetével.

Az irányelv értelmében a büntetőeljárás keretében eljáró illetékes hatóságokkal, valamint az áldozatokkal kapcsolatba kerülő bármely szolgálattal, például az áldozatsegítő szolgálattal, illetve a helyreállító igazságszolgáltatási szolgálattal történő kapcsolattartás során *figyelembe kell venni a bűncselekmények áldozatainak személyes helyzetét*, ideértve az áldozatok *fogyatékoságát*.

A fogyatékos emberek kommunikációs akadályozottsága szempontjából kiemelkedő jelentősége van a direktíva azon rendelkezésének mely szerint *a tagállamok megfelelő intézkedéseket hoznak az áldozatok segítése érdekében, különösen hogy mindent megértsenek és megértsessék magukat* az illetékes hatósággal való *első kapcsolatfelvételtől kezdve* - ideértve az említett hatóság által nyújtott tájékoztatást is - az egész eljárás során (*megértéshez és a megértetéshez való jog*).⁸

A direktívában megjelenik azon követelmény, hogy az áldozatokkal folytatott szóbeli vagy írásbeli kommunikáció *egyszerű és közérthető nyelven történjen*. Az ilyen kommunikáció során figyelembe kell venni az áldozat személyes jellemzőit, beleértve az olyan *fogyatékoságot is*, amely befolyásolhatja a megértési képességet vagy azt a képességet, hogy megértesse magát.⁹ A megértéshez való jog érvényesülése szempontjából nagyon fontos az a rendelkezés hogy a tagállamok lehetővé teszik az áldozatok számára, amennyiben a bűncselekmény hatása miatt segítségre van szükségük a kommunikációs akadályozottságuk okán, úgy egy általuk választott személy elkísérheti őket az illetékes hatósággal való első kapcsolatfelvételre (kivéve, ha ez ellentétes az áldozat érdekeivel, vagy ha veszélyeztetné az eljárás lefolyását).¹⁰

Az irányelv értelmében a bűncselekmények áldozatait *meg kell védeni a másodlagos és az ismételt áldozattá válástól, a megfélemlítéstől, valamint a megtorlástól, továbbá a gyógyulásukat elősegítő, megfelelő támogatásban kell részesülniük, és kellő hozzáférést kell biztosítani számukra az igazságszolgáltatáshoz*.¹¹

7 AZ EURÓPAI PARLAMENT ÉS A TANÁCS 2012/29/EU IRÁNYELVE (2012. október 25.) a bűncselekmények áldozatainak jogaira, támogatására és védelmére vonatkozó minimumszabályok megállapításáról és a 2001/220/IB tanácsi kerethatározat felváltásáról

8 ua. 3. cikk (1) bekezdés

9 ua. 3. cikk (2) bekezdés

10 ua. 3. cikk (3) bekezdés

11 AZ EURÓPAI PARLAMENT ÉS A TANÁCS 2012/29/EU IRÁNYELVE 9. cikk

Az irányelv értelmében az illetékes hatóságok, az áldozatsegítő, illetve a helyreállító igazságszolgáltatási szolgálat által nyújtott tájékoztatást és tanácsokat, amennyire csak lehetséges, számos tájékoztatási eszköz útján és az *áldozatok számára érthető módon kell nyújtani*. Az ilyen tájékoztatást és tanácsokat *egyszerű és közérthető nyelven* kell nyújtani. Azt is biztosítani kell továbbá, hogy *az áldozatot meg tudják érteni az eljárás során (...)*. Különös *figyelmet kell fordítani az olyan értési vagy közlési nehézségekre*, amelyek háttérben valamilyen fogyatékoság állhat, például hallássérülés vagy beszédzavar. A büntetőeljárás során hasonlóképpen figyelembe kell venni *az áldozat információközlési képességének korlátozottságát*.¹² A direktíva kiemelten hívja fel a figyelmet arra, hogy *a fogyatékossgal élő áldozatok esetében* nagy arányban fordul elő a másodlagos és *ismételt áldozattá válás, a megfélemlítés, valamint a megtorlás*. Különös alapossggal kell eljárni annak megítélése során, hogy az ilyen áldozatok esetében fennáll-e az ilyen áldozattá válás, a megfélemlítés és a megtorlás kockázata, és abból a feltevésből kell kiindulni, hogy ezen áldozatok esetében különleges védelmi intézkedésekre lesz szükség.¹³

2) *A fogyatékosasság fogalma, a fogyatékossgból eredő állapot jelentősége abban az esetben, ha a fogyatékos személyt jogsértés éri*

Az esetek jogi kezelésmódja vonatkozásában nélkülözhetetlen fogyatékossg fogalma mellett a fogyatékossgból eredő állapottal bizonyos esetekben összefüggő és a jogok érvényesülése vonatkozásában - a polgári, a büntető illetve az antidiszkriminációs joganyag területén meghatározó - további jogi fogalmak és azok eljárásjogi jelentőségének tisztázása.

A fogyatékos személyek jogairól és esélyegyenlőségük biztosításáról szóló 1998. évi XXVI. törvény - amelyet az összes fogyatékos embereket érintő szabályozás háttérszabályozásának tekintünk - *fogyatékos személy definíciója* szerint fogyatékos személy az a személy, aki tartósan vagy véglegesen olyan érzékszervi, kommunikációs, fizikai, értelmi, pszicho-szociális károsodással - illetve ezek bármilyen halmozódásával - él, amely a környezeti, társadalmi és egyéb jelentős akadályokkal kölcsönhatásban a hatékony és másokkal egyenlő társadalmi részvételt korlátozza vagy gátolja. A fogyatékossg *emberi jogi/szociális modelljét* veszi alapul, azaz nem az orvosi modellt mely a fogyatékossg diagnosztikus meghatározására épít.

12 ua. 21. cikk

13 ua. 57 cikk

A gondnokság, mint törvényes képviselő szerepe és jelentősége:

Abban az esetben, ha egy fogyatékos személy valamely büntetendő cselekmény sértettjévé válik, meghatározó jelentősége van a jogai érvényesítése, képviselőte szempontjából hogy gondnokság vagy támogatott döntéshozatal hatálya alatt áll-e. A *nagykorú fogyatékos személy* önrendelkezése semmiben nem korlátozott (azaz mindenben önállóan jár el) amennyiben nem áll *cselekvőképességet teljesen* vagy *részlegesen korlátozó gondnokság* hatálya alatt. A Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény (továbbiakban: Ptk.) abból az elvből indul ki, hogy a cselekvőképesség mindenkit megillet, akinek cselekvőképességét a törvény, vagy törvény alapján a bíróság gondnokság alá helyező ítélete nem korlátozza. A cselekvőképesség érvényes jognyilatkozatok megtételére vonatkozó képességet jelent. Aki cselekvőképes maga köthet szerződést.

Az értelmi fogyatékos, pszicho szociális fogyatékos, autizmus, illetve a fogyatékos állapotok halmozódása önmagában nem eredményezheti a cselekvőképesség korlátozását. A cselekvőképesség korlátozására irányadó szabályozásban a „*mentális zavar*” az a fogalom, amely jelöli azon pszichés elváltozásokat, amelynek következtében szükségessé válhat a gondnokság alá helyezés. Ugyanakkor a cselekvőképesség részleges vagy teljes korlátozásához nem elég a mentális zavar következtében a *belátási képesség nagymértékű csökkenése* (részleges korlátozás) *vagy tartós, teljes körű hiánya* (teljes korlátozás). A bíróságnak ezeken felül vizsgálnia kell az érintett személy egyéni körülményeit, családi, társadalmi kapcsolatait is.

Ha valamely büntetendő cselekmény sértettje cselekvőképességet érintő gondnokság hatálya alatt áll az eljárásokban a gondnok közreműködése szükséges.

A 1998. évi XIX. törvény a büntetőeljárásról (továbbiakban: Be.) alapján:

- amennyiben a sértett *cselekvőképtelen nagykorú* vagy a bíróság, hatóság előtti eljárás jogának gyakorlása vonatkozásában, cselekvőképességében *részlegesen korlátozott nagykorú*, képviselőt a törvényes képviselője, azaz *gondnoka látja el*.
- ha a cselekvőképességében részlegesen korlátozott nagykorú sértettet, a bíróság a személyes, illetve a vagyoni ügyei vitelében korlátozta, *jognyilatkozatot csak a törvényes képviselője hozzájárulásával tehet* (Be. 56. § (2) bekezdés)

2012. évi C. törvény a Büntető Törvénykönyvről (továbbiakban: Btk.) alapján amennyiben a sértett a személyes ügyei vitelében vagy a bírósághoz, hatósághoz fordulás joga tekintetében cselekvőképességében részlegesen korlátozott nagykorú, a magánindítvány előterjesztéséhez a törvényes képviselő hozzájárulása szükséges. Ezekben az esetekben a magánindítvány előterjesztésére a gyámhatóság is jogosult (Bk. 31. § (3) bekezdés). (A magánindítvány fogalmával jelen tanulmány 3.2. pontja foglalkozik részletesen)

Amennyiben az érintett fogyatékos személy nem áll a cselekvőképességet érintő gondnokság hatálya alatt, azaz nincs törvényes képviselője, és a büntetőeljárás során az eljárási jogait saját maga gyakorolja. Lehetősége van ugyanakkor az eljárás során képviselőt meghatalmaznia, aki lehet akár ügyvéd, akár a sértett nagykorú hozzátartozója. A sértett ez esetben az eljárási jogait a képviselője útján gyakorolja.

Ügyvédnek képviselőre szóló meghatalmazást a sértett nagykorú hozzátartozója (például az édesanyja, testvére stb.) is adhat (Be. 56-57. §).

A támogatott döntéshozatal, a támogató szerepe és jelentősége:

A támogatott döntéshozatal az érintett cselekvőképességének érintetlenül hagyása mellett biztosít segítséget a belátási képességének kisebb mértékű csökkenése miatt döntéseiben támogatásra szoruló személyeknek. Azaz a támogatott személy mindenben *önállóan jár el*, a döntései meghozatalában, vagy bizonyos eljárásokban történő részvételében – így például különféle jogorvoslati eljárásokban – a támogatója támogatást biztosít számára.

- *A támogatott döntéshozatal* a Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény Második Könyv Második Rész IX. Címe szerinti cselekvőképességet nem érintő, az érintett személy önrendelkezését és jogainak védelmét szolgáló jogintézmény
- *támogatott személy:* az egyes ügyei intézésében, döntései meghozatalában belátási képességének kisebb mértékű csökkenése miatt segítségre szoruló nagykorú személy, akinek a gyámhatóság támogatót rendel
- *támogató:* a támogatott személy kérelmére vagy a bíróság megkeresése alapján a gyámhatóság által a támogatott személlyel egyetértésben, a támogatott személy segítésére kirendelt személy (2013. évi CLV. törvény 1. §).

A támogató, a támogatott személy kérésére a *közigazgatási hatósági eljárás* általános szabályairól szóló törvényben, a *polgári perrendtartásról* szóló törvényben és a *büntetőeljárásról* szóló törvényben meghatározottak szerint *jelen van* azoknál a közigazgatási, polgári és büntetőeljárás cselekményeknél, amelyekben a támogatott személy érintett,

- az eljárási cselekmény rendjét meg nem zavaró módon a támogatott személlyel egyeztet,
- a támogatott személy jognyilatkozatának megtételekor jelen van,
- tanácsaival, a támogatott személy számára szükséges tájékoztatás megadásával a támogatott személy jognyilatkozatának megtételét elősegíti, és
- a támogatott személy döntésének meghozatalához segítséget nyújt, valamint a döntése meghozatalában személyes jelenlétével közreműködik.
(2013. évi CLV. törvény 4. § (1) bekezdés)

Abban az esetben, ha az érintett fogyatékos személy valamely büntetendő cselekmény sértettje, és támogatott döntéshozatal hatálya alatt áll támogató a büntetőeljárás során az a támogatója a jogszabályban meghatározott alábbi esetekben és módon támogathatja:

- a tanú kihallgatásánál a tanú támogatója jelen lehet,
- a sértett támogatója jelen lehet a szakértő meghallgatásánál, a szemlénél, a bizonyítási kísérletnél és a felismerésre bemutatásnál,
- ha a sértett polgári jogi igényt kíván érvényesíteni, a tanács elnöke felhívja őt igényének ismertetésére, e körben engedélyezheti számára, hogy támogatójával értekezzen (Be. 59/A. §; 185.§).

A fogyatékoság szerepe és jelentősége azon büntetőjogi vonatkozású ügyekben, amelyekben a *fogyatékos személy, mint lehetséges „elkövető”* érintett, azaz mint terhelttel szemben indult ellene büntetőeljárás:

- A fogyatékoság, mint állapot, illetve védett tulajdonság büntetőjogilag önmagában nem értékelhető kategória
- A büntetőjogi felelősség megállapítása tekintetében nincs relevanciája, ha valaki a fogyatékosága okán cselekvőképességet kizáró vagy korlátozó gondnokság alatt áll. Amennyiben az eljárás során arra utaló tény, adat merül fel, hogy a terheltnek a bűncselekmény elkövetése idején a beszámítási képessége hiányzott vagy korlátozott volt, az eljáró szerveknek vizsgálatot kell lefolytatniuk annak megállapítása érdekében, hogy a terhelt esetében nem áll-e fenn büntethetőséget kizáró ok, ún. kóros elmeállapot.¹⁴
- A kóros elmeállapot fennállásának vizsgálata minden esetben igazságügyi elmeorvos-szakértők kirendelésével és szakértői vizsgálat lefolytatásával történik. A vizsgálaton a terheltnek részt kell vennie, ellenkező esetben vele szemben akár elővezetésnek és testi kényszer alkalmazásának is helye van.¹⁵
- A hatályos Btk. a kóros elmeállapot definícióját, illetőleg annak anyagi jogi következményeit az alábbiak szerint határozza meg:
„17. § (1) Nem büntethető, aki a büntetendő cselekményt az elmeműködés olyan kóros állapotában követi el, amely képtelenné teszi cselekménye következményeinek a felismerésére, vagy arra, hogy e felismerésnek megfelelően cselekedjen.
(2) A büntetés korlátlanul enyhíthető, ha az elmeműködés kóros állapota az elkövetőt korlátozza a bűncselekmény következményeinek a felismerésében, vagy abban, hogy e felismerésnek megfelelően cselekedjen.”
Mindezeknek megfelelően a vizsgálat során a kirendelt szakértőknek arra a kérdésre kell választ adniuk, hogy a terhelt a cselekmény elkövetésének időpontjában az érintett szenvedett-e az elmeműködés olyan kóros állapotában, amely képtelenné tette, illetve korlátozta a cselekménye következményeinek felismerésében, vagy abban, hogy e felismerésnek megfelelően cselekedjen. Amennyiben a szakvélemény szerint a terhelt vonatkozásában kóros elmeállapot nem állapítható meg, az eljárás folytatódik, a terhelt főszabály szerint büntetőjogilag felelősségre vonható. Amennyiben azonban a kirendelt szakértők a terhelt kóros elmeállapotára vonnak következtetést, az eljárás további menete ennek mértékétől függ. Ha a terhelt beszámítási képessége az elkövetés időpontjában teljes mértékben hiányzott, vele szemben a nyomozás megszüntetésének van helye (kivéve, ha a terhelttel szemben kényszergyógykezelés elrendelése látszik szükségesnek),¹⁶ a terhelt korlátozott mértékű beszámítási képessége esetén pedig a vele szemben kiszabható büntetés korlátlanul enyhíthető.
- A büntetőeljárásban védő részvétele kötelező, ha a terhelt – a beszámítási képességére tekintet nélkül – kóros elmeállapotú. Ebben az esetben, ha a terheltnek nincs meghatalmazott védője, az eljáró bíróság, ügyész, illetőleg nyomozó hatóság számára védőt rendel ki. A védő kirendelése ellen nincs helye jogorvoslatnak, de a terhelt indokolt esetben más védő kirendelését kérheti.

14 Halmos, Gazsi, Fodor, Pócsik; Esetjogi tanulmányfüzet III.; Kéznevelési Alapítvány 2014. 59- 60.o

15 Be. 106. § (3) bekezdés

16 Be. 190. § (1) bekezdés d) pont

A kérelemről az a bíróság, ügyész, illetve nyomozó hatóság dönt, amely előtt az eljárás folyik.¹⁷

3) „Abúzus” esetén nyitva álló jogorvoslati lehetőségek

Jelen tanulmány a hazai jogi terminológiának megfelelően a *büntető és polgári jogi vonatkozású jogsértésekkel, az alapvető jogok sérelmét jelentő visszaélésekkel, az egyenlő bánásmód követelményének sérelmével, illetve ezen sérelmek jogi kezelésmódjával* foglalkozik.

3.1 Diszkrimináció

Az egyenlő bánásmódról szóló törvény (2003. évi CXXV. törvény az egyenlő bánásmódról és az esélyegyenlőség előmozdításáról) védett tulajdonságok alapján tiltja a hátrányos megkülönböztetést: ilyen a nem, bőrszín, nemzetiséghez való tartozás, *fogyatékoság*, politikai vélemény, családi állapot, terhesség, szexuális irányultság, életkor, vagyoni helyzet stb.

Hétköznapi szinten gyakran összemossák a fogyatékos embert érintő jogsértés és a diszkrimináció fogalmát, azaz a köznap értelemben gyakran úgy azonosítanak egy hátrányt okozó helyzetet, hogy „ez diszkrimináció!” – holott nem minden jogsértés, joghátrány diszkrimináció.

Jogi értelmében a diszkrimináció esetei: ¹⁸

Közvetlen hátrányos megkülönböztetés történik, ha egy *fogyatékos ember, fogyatékosága miatt kedvezőtlenebb bánásmódban részesül*, mint más, vele összehasonlítható helyzetben lévő személy.

Például *közvetlen diszkrimináció* az, amikor a munkáltató az előzetesen megbeszélte állásinterjút lemondja, miután kiderül, hogy a munkára jelentkező személy látássérült.

Közvetett a hátrányos megkülönböztetésről beszélünk akkor, ha egy intézkedés látszólag semleges, és elfogulatlan, tehát úgy tűnik, hogy nem sérti az egyenlő bánásmódot, de a fogyatékos embereket lényegesen nagyobb arányban hozza hátrányosabb helyzetbe, mint a fogyatékoság nélkül élőket.

Zaklatás akkor valósul meg, ha a fogyatékos személyekkel szemben – fogyatékoságuk miatt – olyan, emberi méltóságot sértő magatartást tanúsít valaki, amelynek célja vagy hatása, hogy velük szemben megfélemlítő, ellenséges, megalázó, megszegényítő vagy támadó környezet alakuljon ki.

Jogellenes elkülönítés akkor történik, amikor fogyatékos embereket más, fogyatékoság nélkül élő emberektől elkülönítenek (például iskolában, munkahelyen, szórakozóhelyen).

Megtorlásról akkor beszélhetünk, ha az egyenlő bánásmód követelményének megsértése miatt fellépő személyeket ezen fellépésük miatt éri valamilyen hátrány.

¹⁷ Be. 46. § c) pont, 48. § (1) és (5) bekezdés

¹⁸ http://www.egyenlobanasmod.hu/data/EBH_Fogyatekosok.pdf

Az Egyenlő Bánásmód Hatósághoz írásban benyújtott kérelemben a panaszosnak valószínűsítene kell, hogy hátrány érte, és hogy ez a hátrány vagy kedvezőtlen bánásmód milyen védett tulajdonságára vezethető vissza.

3.2 Büntetőjogi vonatkozású esetek, büntetőeljárás kezdeményezése

A büntetőjogi vonatkozású esetek kapcsán a konkrét jogszabályi (büntető törvénykönyvi) tényállások és nyitva álló jogorvoslati lehetőségek ismertetését megelőzően a szexuális abúzus és a szexuális bántalmazás „szakmai” definíciójának rögzítése azért fontos, mert maga az „abúzus” konkrétan nem jogi fogalom, szélesebb esetkört (több konkrét tényállást) ölel fel, de az érintettek vonatkozásában szakmai szempontból az esetek megközelítését, értelmezését nagyban előmozdítja.

Szexuális abúzus: Szexuális abúzusnak azt nevezzük, ha valakit szexuális cselekményben való aktív vagy passzív részvételre kényszerítenek. A kényszerítés módja az apró megaláztatástól a durva fizikai erőszakig, illetve az ezzel való fenyegetésig terjedhet, de lelki eszközökkel is történhet, például megfélemlítéssel vagy zsarolással. Az értelmezésből kitűnik, hogy az esetek nagyon nagy része nem meríti ki a bírósági eljárás kezdeményezésének mértékét, ugyanakkor a megelőzés azt kívánja, hogy minden esetre reagáljunk. Tehát alacsony küszöbű, intézményen belüli megoldásmódok szükségesek. Abban az esetben, ha a szexuális cselekedet a hatalommal való visszaélésen alapul, szexuális zaklatásról beszélünk. Ilyenkor a szexualitás eszközével olyan személlyel szemben történik visszaélés, aki érzelmi, szociális, intellektuális, valamint nyelvi korlátok miatt nem képes ellenkezni, vagy ellenkezését kifejezni. Sgroi (1989) meghatározása szerint a bántalmazott személy erőtlennek és tehetetlennek érzi magát ahhoz, hogy a helyzetet megváltoztassa. (Zolnai Erika (2010) Az intézményi kultúra és a felelősségvállalás szerepe az értelmi sérült emberek biztonságban alapuló intézményi ellátása során Acta Medicinæ et Sociologica Vol.1 No. 1 2010 53-70 (lekt) 59. oldal)

Szexuális bántalmazás: Szexuális bántalmazásnak tekintünk minden nem kívánt nemi tevékenységet, függetlenül attól, hogy a konkrét nemi aktus létrejött-e. Az osztrák gyakorlat kiegészíti ezt azzal, hogy a konkrét szexuális megnyilvánulásokon túl (nemi aktus, szexuális tevékenység látványa, maszturbációban való részvétel kikényszerítésének bármely formája, stb.) ide értendő még a fizikai gondozás szexualizált volta (bad touch), az obszcén beszéd, az intim szféra megsértése, és a kikényszerített egészségügyi beavatkozások is. Brown-Turk (1992) definíciója szerint: „Szexuális bántalmazásként értelmezhető minden olyan viselkedés, gesztus és kifejezés is, amelyek joggal értelmezhetőek úgy, hogy egy másik személy számára szexuálisan megalázóak, vagy rosszra csábítóak.” Az értelmi sérült emberekkel kapcsolatban külön figyelmet kell fordítanunk arra, hogy szexuális bántalmazás minden olyan cselekmény, amelynek során értelmi fogyatékos gyermeket vagy felnőttet olyan cselekménybe kényszeríti az elkövető: • Amelynek értelmét nem fogja fel, • Amelyhez megalapozottan nem tud hozzájárulni, • Amely egy másik személy kielégülését szolgálja anélkül, hogy abban ő érzelmileg részt tudna venni. (Zolnai Erika (2010) Az intézményi kultúra és a felelősségvállalás szerepe az értelmi sérült emberek biztonságban alapuló intézményi ellátása során Acta Medicinæ et Sociologica Vol.1 No. 1 2010 53-70 (lekt) 59. oldal)

A bűncselekmények körén belül elsősorban a *testi épség elleni* (a testi sértés különböző formái, gondozás elmulasztása), *nemi élet szabadsága* és a *nemi erkölcs elleni bűncselekmény*, bűncselekmények, továbbá *személyes szabadság megsértése* valamint a *zaklatás* tényállása, az eljárásindítás lehetősége kerül jelen tanulmányban részletes kifejtésre.

A fogyatékos személyek jogvédelme terén nagyon fontos felhívni a figyelmet arra, hogy vannak olyan bűncselekmények, amelyek kizárólag *magánindítványra büntethetőek*. A *magánindítvány* azt jelenti, hogy amennyiben a sértett nem terjeszt elő indítványt, akkor a bűncselekmény kapcsán nem indul meg az eljárás. Jogszabályban meghatározott esetekben (pl. könnyű testi sértés vétsége, szexuális kényszerítés és szexuális erőszak büntetvénye alapesete, stb.) a törvény a sértett akaratától teszi függővé a büntetőeljárás megindíthatóságát, azaz nem indul hivatalból eljárás.¹⁹ A büntetőeljárás törvény alapelvi szinten ugyanis a *hivatalból való eljárás*, vagyis az officialitás elvét fogalmazza meg, ami azt jelenti, hogy a büntetőügyekben a bíróságnak, az ügyésznek és a nyomozó hatóságnak – a sértett hozzájárulásától függetlenül – kötelessége az, hogy az eljárást megindítsa, illetve lefolytassa. Ezért csak kivételes jellegűnek tekinthető, amikor az arra feljogosított személy vagy szerv akaratnyilatkozatának a függvénye a büntetőeljárás megindíthatósága (*Belovics E., Gellér B., Nagy F., Tóth M.; Büntetőjog I.; Általános rész; A 2012. évi C. törvény alapján, 2014; Büntetőjog I.; Általános rész; A 2012. évi C. törvény alapján, 2014*)²⁰.

Magánindítványos bűncselekmények például:

- könnyű testi sértés [Btk. 164. § (2) bekezdés],
- szexuális kényszerítés alapesete [Btk. 196. § (1) bekezdés],
- szexuális erőszak egyik alapesete [Btk. 197. § (1) bek. a) pont],
- szeméremsértés egyik alapesete [Btk. 205. § (3) bek.],
- egészségügyi önrendelkezési jog megsértése [218. §],
- zaklatás [Btk. 222. §],
- kiszolgáltatott személy megalázása Btk. 225. §],
- rágalmozás [Btk. 226. §],
- becsületsértés [Btk. 227. §],
- kapcsolati erőszak [Btk. 212/A. §]

A magánindítvány előterjesztésére jogosultnak minden olyan nyilatkozatát, amely szerint az elkövető büntetőjogi felelősségre vonását kívánja, magánindítványnak kell tekinteni, azaz irreleváns, hogy a sértett azt miként – például nem feljelentésként, hanem panaszaként – jelölte meg (Be. 173. §-ának (1) bekezdés, BH 1984.184.).

A magánindítványra vonatkozó szabályok alapján bizonyos esetekben *csak a sértett tehet lépéseket annak érdekében*, hogy eljárás induljon a feltételezett elkövetővel szemben. Például egy szociális intézményben élő fogyatékos személy sérelmére felmerül a szexuális kényszerítés [Btk. 196. § (1) bekezdés] elkövetésének gyanúja esetén az erről tudomást szerző gondozó, vagy az intézményvezető feljelentése alapján nem fog eljárás indulni. Itt különös jelentősége van annak, hogy amennyiben a sértett a személyes ügyei

19 Be. 173. §

20 Büntetőjog I.; Általános rész; A 2012. évi C. törvény alapján, Belovics Ervin, Gellér Balázs, Nagy Ferenc, Tóth Mihály (2014) HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft.;

http://www.tankonyvtar.hu/hu/tartalom/tamop425/2011_0001_548_Buntetojog/ch07s04.html (letöltés: 2014.04.02)

vitelében vagy a bírósághoz, hatósághoz fordulás joga tekintetében *cselekvőképességében részlegesen korlátozott nagykorú*, a magánindítvány előterjesztéséhez a *törvényes képviselő hozzájárulása szükséges*. Ezekben az esetekben a magánindítvány előterjesztésére a *gyámhatóság is jogosult (2012. évi C. törvény a Büntető Törvénykönyvről 31. § . (3) bekezdés)*.

Azokban a nem várt esetekben, amikor a bűncselekmény elkövetője maga a törvényes képviselő (gondnok), a bűncselekmény elkövetéséről tudomást szerző személynek tanácsos haladéktalanul az illetékes gyámhatósághoz fordulnia a szükséges intézkedések – így a magánindítvány előterjesztésének – kezdeményezése érdekében (In: Halmos, Gazsi, Fodor, Pócsik; Esetjogi tanulmányfüzet III.; Kézenfogva Alapítvány 2014. 59-60.o).

A magánindítványra üldözendő bűncselekmények miatt tehát csak a jogosult feljelentése alapján indítható büntetőeljárás. Jogosultnak az a sértett minősül, akinek jogát vagy jogos érdekét a bűncselekmény sértette vagy veszélyeztette (*Belovics E., Gellér B., Nagy F., Tóth M.; Büntetőjog I.; Általános rész; A 2012. évi C. törvény alapján, 2014*)²¹.

A büntetőeljárás megindítására vonatkozó legfontosabb tudnivalókat az ügyfelek számára jól érthető formában foglalja össze a Fővárosi Törvényszék információs portálja:²²

A *büntető cselekmény gyanúja* esetén a büntetőeljárás megindítását eredményező okok közül a leggyakoribb a *feljelentés*, amely az azt előterjesztő részéről nem más, mint a büntetőjogi igény tárgyában szerzett ismereteinek a hatósággal történő közlése a büntetőeljárás megindítása céljából. A feljelentést rendszerint az ügyésznél vagy a nyomozó hatóságnál kell írásban vagy szóban megtenni, de azt más hatóság és a bíróság is elfogadhatja, ez esetben azonban köteles azt a hatáskörrel és illetékességgel rendelkező ügyésznek, illetve nyomozó hatóságnak megküldeni. A feljelentésnek nincsenek alaki előírásai; a szóban tett feljelentést jegyzőkönyvben kell rögzíteni.²³

A feljelentésben és az arról készült jegyzőkönyvben törekedni kell a bűncselekmény gyanújának megítéléséhez feltétlenül szükséges tények kellő részletességgel történő rögzítésére, így az elkövetés körülményeire, annak helyére, idejére, az elkövető személyére és a bűncselekmény elkövetését alátámasztó bizonyítékok, bizonyítási eszközök (pl. az elkövetéshez használt eszköz, okirati bizonyítékok, tanúk) megjelölésére. Amennyiben a bűncselekmény következtében a sértettnek kára keletkezett, úgy célszerű, ha a sértett polgári jogi igénnyel kapcsolatos nyilatkozatát is tartalmazza.²⁴

21 Büntetőjog I.; Általános rész; A 2012. évi C. törvény alapján, Belovics Ervin, Gellér Balázs, Nagy Ferenc, Tóth Mihály (2014) HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft.;

http://www.tankonyvtar.hu/hu/tartalom/tamop425/2011_0001_548_Buntetojog/ch07s04.html (letöltés: 2014.04.02)

22 II. Általános tájékoztató a büntetőeljárás megindulásáról, a büntetőeljárás szakaszairól, a nyomozási bíró eljárásáról és a kényszerintézkedésekről forrás: <http://ugyfelcentrum.fovarositorvenyszek.birosag.hu/>

23 II. Általános tájékoztató a büntetőeljárás megindulásáról, a büntetőeljárás szakaszairól, a nyomozási bíró eljárásáról és a kényszerintézkedésekről forrás: <http://ugyfelcentrum.fovarositorvenyszek.birosag.hu/> letöltés: 2015.04.02

24 ua. forrás: <http://ugyfelcentrum.fovarositorvenyszek.birosag.hu/> letöltés: 2015.04.02

A büntetőeljárás rendszerint *nyomozással* kezdődik, amelynek feladata elsősorban a bűncselekmény és az elkövető felderítése, valamint a bizonyítási eszközök felkutatása és biztosítása az ügyész vádemelésről szóló döntésének megalapozása céljából.²⁵

A téma szempontjából jelentős büntetőjogi tényállások:

Az alábbiakban a tanulmány témája szempontjából meghatározó büntetőjogi tényállások kerülnek csak kiemelésre és a felsorolásban csak bizonyos tényállások ismertetésre:

Az élet, a testi épség és az egészség elleni bűncselekmények körében (Btk. XV. FEJEZET)

- *Emberölés* (Btk. 160. §) (megjegyzés: Az emberölés esetében súlyosító körülmény, ha a bűncselekményt védekezésre képtelen személy sérelmére vagy a bűncselekmény elhárítására idős koránál vagy fogyatékoságánál fogva korlátozottan képes személy sérelmére követik el.)
- *Erős felindulásban elkövetett emberölés* (Btk. 161. §) Aki más méltányolható okból származó erős felindulásban megöl, büntett miatt két évtől nyolc évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.
- *Testi sértés* (Btk. 164. §) Aki más testi épségét vagy egészségét sérti, testi sértést követ el. (megjegyzés: súlyosító körülmény például, ha a testi sértést védekezésre vagy akaratnyilvánításra képtelen személy sérelmére, illetve a bűncselekmény elhárítására fogyatékoságánál fogva korlátozottan képes személy sérelmére követik el)
- *Foglalkozás körében elkövetett veszélyeztetés* (Btk. 165. §) Aki foglalkozási szabály megszegésével más vagy mások életét, testi épségét vagy egészségét gondatlanságból közvetlen veszélynek teszi ki, vagy testi sértést okoz, illetve ha a közvetlen veszélyt szándékosan idézi elő követi el.
- *Segítségnyújtás elmulasztása* (Btk. 166. §) Aki nem nyújt tőle elvárható segítséget sérült vagy olyan személynek, akinek az élete vagy testi épsége közvetlen veszélyben van, vétséget követ el. Ha sértett meghal, és életét a segítségnyújtás megmenthette volna büntettnek minősül.
- *Gondozási kötelezettség elmulasztása* (Btk. 167. §) Aki állapotánál vagy idős koránál fogva önmagáról gondoskodni nem tudó személlyel szemben gondozási kötelezettségét nem teljesíti, és ezáltal a gondozásra szoruló életét, testi épségét vagy egészségét veszélyezteti, büntett miatt három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

Az emberi szabadság elleni bűncselekmények körében (Btk. XVIII. FEJEZET)

- *Személyi szabadság megsértése* (Btk. 194. §) (megjegyzés: súlyosító körülmény, ha a bűncselekményt védekezésre képtelen személy sérelmére vagy a bűncselekmény elhárítására idős koránál vagy fogyatékoságánál fogva korlátozottan képes személy sérelmére követik el.)
- *Kényszerítés* (Btk. 195. §) büntettnek minősül, ha valaki más erőszakkal vagy fenyegetéssel arra kényszerít, hogy valamit tegyen, ne tegyen vagy eltűnjön, és ezzel jelentős érdeksérelmet okoz.

A nemi élet szabadsága és a nemi erkölcs elleni bűncselekmények körében (Btk. XIX. Fejezet)

- *Szexuális kényszerítés* (Btk.196. §) Aki mást szexuális cselekményre vagy annak eltűrésére kényszerít, büntett követ el. (megjegyzés: súlyosító körülménynek minősül, ha a szexuális kényszerítést az elkövető a hozzátartozója, vagy nevelése, felügyelete, gondozása, gyógykezelése alatt álló személy sérelmére, illetve a sértettel kapcsolatban fennálló egyéb hatalmi vagy befolyási viszonyával visszaélve követi el)
- *Szexuális erőszak* (Btk. 197. §) (megjegyzés: súlyosító körülménynek minősül, ha a szexuális kényszerítést az elkövető a hozzátartozója, vagy nevelése, felügyelete, gondozása, gyógykezelése alatt álló személy sérelmére, illetve a sértettel kapcsolatban fennálló egyéb hatalmi vagy befolyási viszonyával visszaélve követi el)
- *Szeméremsértés* (Btk. 205. §) Aki magát nemi vágyának felkeltése vagy kielégítése céljából más előtt szeméremsértő módon mutogatja vétséget követ el.

[A 207. § A 196. § (1) bekezdésében, a 197. § (1) bekezdés a) pontjában, és a 205. § (3) bekezdésében meghatározott bűncselekmény csak magánindítványra büntethető, kivéve, ha azzal összefüggően nem magánindítványra büntetendő bűncselekményt is elkövetnek]

Az emberi méltóság és egyes alapvető jogok elleni bűncselekmények (Btk. XXI. Fejezet)

- Zaklatás (Btk. 222. §)
- Kiszolgáltatott személy megalázása (Btk. 225. §)

A gyermekek érdekét sértő és a család elleni bűncselekmények körében (Btk. XX. Fejezet)

- kapcsolati erőszak (Btk. 212/A. §) A 2013. július 1-jén hatályba lépett új Büntető Törvénykönyv (2012. évi C. törvény) új tényállásként rögzíti és rendeli büntetni a hozzátartozói, illetőleg a gondnok-gondnokolti viszonyban is értelmezhető ún. *kapcsolati erőszak* bűncselekményt, amelynek vétségi alapesete²⁶ szintén csak magánindítványra büntethető.

*3.3 Távoltartás elrendelése el az áldozat és a – feltételezett – elkövető között.*²⁷

Távoltartás a szabadságvesztéssel büntetendő bűncselekmény megalapozott gyanúja esetén - feltéve, hogy a távoltartással elérni kívánt célok ezzel biztosíthatók - akkor rendelhető el, ha a terhelt előzetes letartóztatásának elrendelése nem szükséges, de - különösen a bűncselekmény jellegére, a terheltnek az eljárás előtt és az eljárás során

26 A 2012. évi C. törvény (Btk.) 212/A. (1) bekezdése szerint, aki gyermekének szülője, továbbá az elkövetéskor vagy korábban vele közös háztartásban vagy egy lakásban élő hozzátartozója, volt házastársa, volt élettársa, gondnoka, gondnokoltja, gyámja vagy gyámoltja sérelmére rendszeresen

a) az emberi méltóságot súlyosan sértő, megalázó és erőszakos magatartást tanúsít,

b) a közös gazdálkodás körébe vagy közös vagyonba tartozó anyagi javakat von el és ezzel a sértettet súlyos nélkülözésnek tesz ki,

ha súlyosabb bűncselekmény nem valósul meg, vétség miatt két évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

27 A büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvény, 138-139. §;

2009. évi LXXII. törvény a hozzátartozók közötti erőszak miatt alkalmazható távoltartásról

tanúsított magatartására, valamint a terhelt és a sértett viszonyára tekintettel - megalapozottan feltehető, hogy a lakókörnyezetben hagyása esetén

a) a sértett tanú befolyásolásával vagy megfélemlítésével megghiúsítaná, megnehezítené, vagy veszélyeztetné a bizonyítást, illetve

b) a megkísérelt vagy előkészített bűncselekményt véghezvinné, vagy a sértett sérelmére újabb szabadságvesztéssel büntetendő bűncselekményt követne el (Be. 138/A. § (2) bekezdés)

A távoltartás a terhelt szabad mozgáshoz és a tartózkodási hely szabad megválasztásához való jogát korlátozza. A távoltartás hatálya alatt álló terhelt a bíróság határozatában megállapított szabályok szerint köteles

a) a meghatározott lakást elhagyni, és onnan a bíróság által meghatározott ideig távol maradni,

b) a meghatározott személytől, illetőleg e személy lakó- és munkahelyétől, az e személy által látogatott nevelési és nevelési-oktatási intézménytől, gyógykezelés céljából rendszeresen látogatott egészségügyi intézménytől, vallásgyakorlása során rendszeresen látogatott épülettől a bíróság által meghatározott ideig magát távol tartani,

c) tartózkodni attól, hogy a meghatározott személlyel közvetlenül vagy közvetve érintkezésbe lépjen (Be. 138/A. § (1) bekezdés)

Ha a büntetőeljárásnak magánindítványra van helye, a távoltartás a magánindítvány előterjesztése előtt nem rendelhető el (Be. 138/A. § (3) bekezdés)

A távoltartás elrendeléséről a bíróság határoz. A határozatban a bíróság előírhatja, hogy a terhelt meghatározott időközönként a távoltartás alapjául szolgáló büntetőeljárást folytató nyomozó hatóságnál jelentkezzék. (Be. 138/A. § (4) bekezdés)

A távoltartást a bíróság tíztől hatvan napig terjedő időre rendelheti el. (Be. 138/B. § (1) bekezdés)

Fontos szabály hogy *cselekvőképtelen* sértett esetén a távoltartást kizárólag törvényes képviselője (*gondnoka*), személyes ügyei vitelében vagy a bíróság, hatóság előtti eljárás jogának gyakorlása vonatkozásában, cselekvőképességében részlegesen korlátozott nagykorú sértett a törvényes képviselője (*gondnoka*) hozzájárulásával indítványozhatja (Be. 138/B. § (2) bekezdés)

3.4 Áldozatvédelem

3.4.1 Az áldozatsegítés hivatalos formáiról *a bűncselekmények áldozatainak segítéséről és az állami kárenyhítésről szóló 2005. évi CXXXV. törvény (a továbbiakban: Ástv.)* rendelkezik.

Nagyon fontos leszögezni, hogy *valamennyi támogatási forma mérlegelési alapon nyújtható*, és csak akkor, ha *az áldozat a bűncselekmény tárgyában folyó büntetőeljárás állásáról* az igénylőkor és a későbbiekben bekövetkező változások esetén *jelentést tesz*. Azaz ahhoz hogy az áldozatvédelem keretében az érintett támogatást kapjon ahhoz mindenképpen szükséges legalább a büntetőeljárás megindítása. A támogatások igénybevételének *feltétele a büntetőeljárás megindítása*, vagyis a sértettnek azt

megelőzően kell felvállalnia az elkövetőkkel szemben a konfliktust, hogy a támogatáshoz vagy legalább annak biztos ígéretéhez hozzájutna (*Kézenfogva A.; Esetjogi tanulmánykötet 2009.; 88.o*).

A támogatás formái: az áldozatsegítő szolgáltatás (az érdekérvényesítésben való segítségnyújtás, jogi segítségnyújtás, azonnali pénzügyi segély), valamint az állami kárenyhítés. (Ástv.4. §)

Az áldozatvédelmi szolgáltatások tekintetében – törvényben rögzített egyéb feltételek mellett – áldozatnak az minősül.

A (bűncselekmények áldozatainak segítéséről és az állami kárenyhítésről szóló) törvény értelmében mindenki áldozat, aki Magyarországon elkövetett bűncselekmény elszenvedője. Rajtuk kívül azok az emberek is részesülhetnek a törvény szolgáltatásaiban, akik a bűncselekmény közvetlen következményeként testi, lelki, érzelmi vagy akár vagyoni kárt szenvedtek el.

Ha a magyar állampolgár életvitelszerűen Magyarországon él, de jogszerű külföldi tartózkodása alatt következtek el a sérelmére szándékos, személy elleni erőszakos bűncselekményt, az áldozatsegítő szolgáltatásra szintén jogosult lehet. Ebben az esetben megfelelő módon igazolni kell, hogy szándékos, személy elleni erőszakos bűncselekmény áldozatává vált (A bűncselekmények áldozatainak segítéséről és az állami kárenyhítésről szóló 2005. évi CXXXV. törvény 1. §)

Magyarországon a Közigazgatási és Igazságügyi Hivatal látja el a jogi segítségnyújtással, áldozatsegítéssel és kárenyhítéssel kapcsolatos feladatokat, a megyei és fővárosi igazságügyi szolgálatok a kormányhivatalok szakigazgatási szerveként működnek.

Az Áldozatsegítő Szolgálat fontosabb hatáskörei:

- tájékoztatás, tanácsadás
- érdekérvényesítés elősegítése
- azonnali pénzügyi segély engedélyezése
- állami kárenyhítés engedélyezése

A bűncselekmények áldozatainak segítéséről és az állami kárenyhítésről szóló 2005. évi CXXXV. törvény

6. § (1) Kárenyhítésre az a rászoruló áldozat jogosult,

a) akinek sérelmére szándékos, személy elleni erőszakos bűncselekményt követtek el, s ennek következményeként testi épsége, egészsége súlyosan károsodott,

b) aki az a) pontban meghatározott bűncselekmény következtében károsodott vagy meghalt sértettnek az elkövetés időpontjában egy háztartásban élő egyenes ági rokona, örökbefogadója vagy nevelőszülője, örökbe fogadott vagy nevelt gyermeke, házastársa, élettársa,

c) akinek eltartására az a) pontban meghatározott bűncselekmény következtében károsodott vagy meghalt sértett jogszabály, végrehajtható bírósági, illetőleg hatósági határozat vagy érvényes szerződés alapján köteles vagy köteles volt,

d) aki a szándékos, személy elleni erőszakos bűncselekmény következtében meghalt sértett eltemettetéséről gondoskodott.

(2) Rászorulónak tekintendő az áldozat, ha havi nettó jövedelme - közös háztartásban élők esetén az egy főre eső jövedelem - nem haladja meg az alapösszeg kétszeresét (a továbbiakban: rászoruló).

- (3) Jövedelmi helyzetére tekintet nélkül rászorulóknak tekintendő az az áldozat, aki
- a) aktív korúak ellátására jogosult, vagy időskorúak járadékában részesül,
 - b) adósságkezelési szolgáltatás, lakásfenntartási támogatás jogosultja,
 - c) a családjában olyan gyermeket gondoz, akinek rendszeres gyermekvédelmi kedvezményre való jogosultságát megállapították,
 - d) számára egészségügyi szolgáltatás igénybevétele céljából a szociális rászorultságot megállapították,
 - e) ápolási díjban, közgyógyellátásban, rokkantsági járadékban részesül,
 - f) fogyatékosági támogatásra, vakok személyi járadékára vagy magasabb összegű családi pótlékra jogosult,
 - g) átmeneti szállást vagy éjjeli menedékhelyet igénybe vevő hajléktalan személy,
 - h) családok, gyermekek átmeneti otthonát igénybe vevő személy,
 - i) Magyarország területén menekültügyi eljárás alatt álló személy.

3.4.2 Áldozatvédelmi hálózat, áldozatvédelmi referens

Magyarországon a rendőrség speciális áldozatsegítő feladatait az áldozatvédelmi referensekből álló *áldozatvédelmi hálózat* látja el.²⁸ 4. Az ORFK Bűnmegelőzési Osztály szervezetében önálló feladatkörű *áldozatvédelmi referens működik*, aki az utasításban az áldozatvédelmi referensek részére meghatározott speciális feladatokon túl ellátja a területi szervek áldozatvédelmi tevékenységének szakmai irányítását, az áldozatvédelmi szakterület országos szintű képviselőjét. A megyei (fővárosi) rendőr-főkapitányságokon önálló feladatkörű megyei (budapesti) *áldozatvédelmi referensek működnek*, akik az utasításban az áldozatvédelmi referensek részére meghatározott speciális feladatokon túl ellátják a helyi szervek áldozatsegítő tevékenységének szakirányítását, valamint az áldozatvédelmi szakterület megyei (fővárosi) képviselőjét.

A jogszabály értelmében az áldozatvédelmi referens kiemelt *figyelmet fordít a fogyatékkal élő áldozatokra*²⁹

Az áldozatvédelmi referens feladatai közül kiemelt jelentőségű hogy figyelemmel kíséri a sértetti jogok érvényesülését a büntetőeljárás rendőri szakaszában, kapcsolatot tart a rendőri szerv illetékességi területén az áldozatsegítésben közreműködő állami, önkormányzati, egyházi, valamint civil szervezetekkel, a megyei kormányhivatalok igazságügyi szolgálataival, a civil áldozatvédelmi irodákkal.

4.) Polgári jog - perindítás lehetősége a személyhez fűződő jogok megsértése miatt.

A *Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény* hogy az *emberi méltóságot és az abból fakadó személyiségi jogokat* mindenki köteles tiszteletben tartani, a személyiségi jogok e törvény védelme alatt állnak.³⁰ A Ptk. 2:43. § példalódzó (tehát nem kimerítő) jelleggel sorolja fel a személyhez fűződő jogok sérelmét előidéző magatartásokat: ilyen különösen az *élet, a testi épség és az egészség megsértése; a személyes szabadság, a magánélet, a magánlakás megsértése; a személy hátrányos megkülönböztetése etc.*

28 2/2013. (I. 31.) ORFK utasítás a rendőrség áldozatsegítő feladatairól

29 2/2013. (I. 31.) ORFK utasítás a rendőrség áldozatsegítő feladatairól 15. § 18. pontja

30 Ptk. a személyiségi jogok általános védelme 2:42. §

Az eljárás kimenete:

*Felróhatóságtól független szankciók*³¹

Akit személyiségi jogában megsértének, a jogsértés ténye alapján - az elévülési időn belül - az eset körülményeihez képest követelheti

- a) a jogsértés megtörténtének bírósági megállapítását;
- b) a jogsértés abbahagyását és a jogsértő eltiltását a további jogsértéstől;
- c) azt, hogy a jogsértő adjon megfelelő elégtételt, és ennek biztosítson saját költségén megfelelő nyilvánosságot;
- d) a sérelmes helyzet megszüntetését, a jogsértést megelőző állapot helyreállítását és a jogsértéssel előállított dolog megsemmisítését vagy jogsértő mivoltától való megfosztását;
- e) azt, hogy a jogsértő vagy jogutódja a jogsértéssel elért vagyoni előnyt engedje át javára a jogalap nélküli gazdagodás szabályai szerint.

*Sérelemdíj*³²

Akit személyiségi jogában megsértének, *sérelemdíjat követelhet* az őt ért nem vagyoni sérelemért.

A sérelemdíj mértékét a bíróság az eset körülményeire - különösen a jogsértés súlyára, ismétlődő jellegére, a felróhatóság mértékére, a jogsértésnek a sértettre és környezetére gyakorolt hatására - tekintettel, egy összegben határozza meg.

Kártérítési felelősség (Ptk. 2:53. §)

Aki személyiségi jogainak megsértéséből eredően kárt szenved, a jogellenesen okozott károkért való felelősség szabályai szerint követelheti a jogsértőtől kárának megtérítését.

A személyiségi jogok érvényesítése (Ptk.2:54. §)

A személyiségi jogokat személyesen lehet érvényesíteni.

A korlátozottan cselekvőképes kiskorú és a cselekvőképességében részlegesen korlátozott személy a *személyiségi jogai védelmében önállóan felléphet. A cselekvőképtelen személyiségi jogainak védelmében törvényes képviselője léphet fel.*

A bírósági eljárás fő előnye, hogy alkalmas lehet a személyiségi jogok megsértése alapján keletkezett minden vagyoni és nem vagyoni kár kompenzációjára. Jelenleg ezt az eredményt más jogi eljárásban (pl. Egyenlő Bánásmód Hatóság eljárásában, közigazgatási úton stb.) nem lehet elérni. Az eljárás hátránya hogy a perbeli bizonyítás ezekben az esetekben bonyolult lehet így indokolt ügyvéd, jogi segítő bevonása.

5.) *A fogyatékos személyek bántalmazással, abúzzsal szembeni jogi védelme szociális intézményben*

A tanulmány az általános, és minden fogyatékos személy számára jogsértés gyanúja esetén nyitva álló jogorvoslati lehetőségek ismertetésén túl a *szociális intézményben élő* fogyatékos emberek áldozattá válásával külön foglalkozik. Elemzi, hogy a szociális ellátási jogviszony alapján a fogyatékos személyeket megillető speciális jogokkal összefüggésben, milyen a jogok érvényesítését szolgáló garanciális rendelkezések és jogorvoslati lehetőségek (pl.: panasztétel, ellátottjogi képviselő etc.) léteznek.

31 Ptk. 2:51.§

32 Ptk. 2:52. §

A fentiekben ismertetett általános jogorvoslati lehetőségek nyilvánvalóan rendelkezésre állnak a szociális intézményben áldozattá váló személyek számára, mégis gyakori tapasztalat, hogy sok esetben nehézségekbe ütközik az esetek körülményeinek feltárása, az érintett érdekeinek és önrendelkezésének megfelelő esetkezelési mód alkalmazása.

Szociális intézményekben nagyon fontos szerepe van az abúzus különféle formáinak megelőzésében a *szex edukációnak*, hogy az érintettek megfelelő információt, felkészítést kapjanak a szexualitással kapcsolatban, hogy képesek legyenek felismerni, illetve elhárítani a nem kívánt közeledéseket, védeni magukat a szexuális visszaélésekkel szemben, és a szakemberek felé történő jelzésre. Ezzel párhuzamosan indokolt a munkatársak felkészítése és bevonása is, hogy tudják az érintetteket az önállóságukban, autonómiájuk megélésében támogatni és aktivizálni, képesek legyenek a visszaélésekkel kapcsolatos jelzések kezelésére, megfelelő bánásmód és beavatkozások megvalósítására.³³

Szociális intézményekben – különösen a támogatott lakhatásban fontos hogy hangsúlyt kapjanak az „önismeret, önérvényesítés, önállóság fejlesztése, életvezetési ismeretek, kapcsolatrendszerek kialakítása és ápolása, kommunikáció, támogatott döntéshozatal, kapcsolati szférák, együttélés és együttműködés, konfliktuskezelési technikák, váratlan helyzetek kezelése”³⁴

Nagyon sokat segíthet az esetek feltárásában és szakszerű kezelésében, ha a szociális intézmény rendelkezik a visszaélésekkel kapcsolatos jelzések kivizsgálására és a szükséges beavatkozásokra vonatkozó intézményi protokollal, mely tartalmazza a felelősség kérdését, a dokumentációt, a kivizsgálás menetét és körülményeit.³⁵

Az értelmi fogyatékos személyekkel szemben elkövetett visszaélések (szexuális, fizikai és anyagi egyaránt), körültekintőbb és tudatosabb eljárást kívánnak az egyéb gondozási problémákhoz képest. Ez közös érdeke az intézménynek, a munkáját sokszor egyedül végző gondozónak, és a gondozottnak, akik önmagukat nem tudják megfelelően megvédeni.³⁶

További jogorvoslati lehetőségek a szociális ellátások igénybevételével összefüggésben – minden esetben bemutatva az eljárás kezdeményezésének alapját, feltételét, és annak lehetséges kimenetelét:

- a) *panaszjog, a panaszjog gyakorlásában segítségnyújtási lehetőségek, a panaszkezelés törvényi szabályai, az intézményvezető szerepe (Szt. 94/E. §), jelzés a fenntartó felé – az ellátotti jogok sérelme, a működés tárgyi-személyi feltételeinek biztosítása kapcsán, közigazgatási út – jelzés a törvényességi felügyeletet gyakorló szociális és gyámhivatal felé, Nemzeti Rehabilitációs és Szociális Hivatal*
- b) *ellátottjogi képviselő*
- c) *ombudsmani panasz benyújtásának a lehetősége*
- d) *egyéb: panasz, közérdekű bejelentés*

33 Például: „enyém a testem” – tanfolyam az értelmi sérült felnőttek részére készült szexuális önvédelmi program oktatóinak képzésére (T-05-104/2010) Kézenfogva Alapítvány

34 Ajánlások a fogyatékos személyek számára ápolást-gondozást nyújtó szociális intézményi férőhelyek kiváltásának tervezéséhez – A lakók felkészítése, FESZT 2012, kézirat

35 Például: Zolnai Erika: a visszaélések kezelése és megelőzése az értelmi sérült személyek intézményi ellátása során

36 Zolnai Erika: a visszaélések kezelése és megelőzése az értelmi sérült személyek intézményi ellátása során (1. old)

a) *Intézményvezetőhöz, fenntartóhoz intézett panasz, közigazgatási út – jelzés a törvényességi felügyeletet gyakorló szociális és gyámhivatal felé, Nemzeti Rehabilitációs és Szociális Hivatal*

A Szociális Törvény (Szoctv.) a személyes gondoskodást nyújtó szociális intézmény fenntartójának kötelezettségévé teszi, hogy az intézmény működésének törvényessége fölött őrökjön (Szoctv.94/A. §, 94/C. §).

A fenntartótól megvonhatják a működésre való jogosultságot, ha e kötelezettségének nem tesz eleget, tehát elemi érdeke, hogy az ezzel kapcsolatos jelzéseket, panaszokat kivizsgálja. A működés törvényességéhez többek között hozzátartoznak a személyi-tárgyi- szakmai feltételek folyamatos, jogszabályok szerinti biztosítása, valamint az *ellátotti jogok biztosítása*.

Az *ellátotti jogokról* a Szoctv. 94/E-94/J. §-ai szólnak, melyek körén belül kiemelkedő jelentősége van az *élethez, emberi méltósághoz, testi épséghez, testi-lelki egészséghez való jogoknak* (Szt. 94/E. § (4) bek.).

Lehetőség van arra, hogy az ellátott jogainak sérelme esetén *közvetlenül az intézményvezetőnél terjessze elő panaszát*. Az intézményvezető tizenöt napon belül köteles a panasztevőt írásban értesíteni a panasz kivizsgálásának eredményéről. Amennyiben az intézményvezető határidőben nem intézkedik, vagy a panasztevő nem ért egyet az intézkedéssel, az intézkedés kézhezvételétől számított nyolc napon belül a *fenntartóhoz fordulhat jogorvoslattal* (Szoctv. 94/E. § (14) bekezdés). Az ellátotti jogok sérelme a *fenntartó* kivizsgálhatja a panaszban foglaltakat, és intézkedéseket tehet az intézményvezető irányába azok megszüntetése érdekében.

Amennyiben az ellátást igénybe vevő egészségi állapotánál vagy egyéb körülményeinél fogva közvetlenül nem képes *a hatáskörrel és illetékességgel rendelkező szervek megkeresésére, az intézményvezető segítséget nyújt ebben*, illetve értesíti az ellátott törvényes képviselőjét, vagy az ellátottjogi képviselőt az ellátott jogainak gyakorlásához szükséges segítségnyújtás céljából. (Szoctv. 94/E. § (13) bekezdés).A panaszra jogszabály nem ír elő formai és tartalmi követelményeket. A panasznak helyt adó döntés esetén sor kerül a törvényesség helyreállítása érdekében intézkedések megtételére.

A *fenntartó fölött* a bentlakásos szociális intézmények *működését engedélyező szerv* az intézmény fekvése szerint területileg illetékes szociális és gyámhivatal. E szerv – valamint bizonyos esetekben a nemzeti Rehabilitációs és Szociális Hivatal látja el a hatósági ellenőrzési feladatokat az intézmény és a fenntartó törvényes működése felett. A hatóság magánszemélytől származó jelzés esetén hivatalból is vizsgálódhat az általa ellenőrzött intézmények működésének törvényessége terén.

A *működést engedélyező szerv* szociális igazgatási bírságot (a továbbiakban: bírság) szabhat ki a fenntartóval, a jogsértés során a fenntartó nevében eljáró személlyel, illetve a szociális szolgáltató, intézmény vezetőjével szemben, ha a fenntartó, illetve a szociális szolgáltató, intézmény

- az ellátottak szociális törvényben biztosított valamely jogát megsérti,
- így különösen, ha az ellátottak, törvényes képviselőik, illetve az ellátotti érdek-képviselői szervek felé fennálló tájékoztatási, bejelentési kötelezettséget megszegik,

- az ellátottat vagy az ellátotti érdekképviselői szervet akadályozzák jogai gyakorlásában, illetve abban, hogy a működést engedélyező szervhez, más hatósághoz vagy az ellátottjogi képviselőhöz forduljon,
- vagy a szociális szolgáltató, intézmény vezetője, illetve a fenntartó a panaszt határidőben nem vizsgálja ki. (Szoctv. 92/L. § (1) bekezdés)

b.) Ellátottjogi képviselőhöz való fordulás

Az ellátottjogi képviselő feladatköréről, eljárásáról a Szoctv. 92/K. §-a valamint az Országos Betegjogi, Ellátottjogi, Gyermekjogi és Dokumentációs Központról szóló 14/2012. (VII. 30.) Korm. rendelet rendelkezik.

Az ellátottjogi képviselő a személyes gondoskodást nyújtó alap- és szakosított ellátást biztosító intézményi elhelyezést igénybe vevő, illetve a szolgáltatásban részesülő részére nyújt segítséget jogai gyakorlásában.

Az ellátottjogi képviselő feladatai (Szoctv. 94/K. § (1) bekezdés)

a) megkeresésre, illetve saját kezdeményezésre *tájékoztatást nyújthat* az ellátottakat érintő legfontosabb *alapjogok tekintetében*, az intézmény kötelezettségeiről és az ellátást igénybe vevőket érintő jogokról,

b) segíti az ellátást igénybe vevőt, törvényes képviselőjét az ellátással kapcsolatos kérdések, *problémák megoldásában*, szükség esetén segítséget nyújt az intézmény és az ellátott között *kialakult konfliktus megoldásában*,

c) segít az ellátást igénybe vevőnek, törvényes képviselőjének *panasza megfogalmazásában*, *kezdeményezheti annak kivizsgálását az intézmény vezetőjénél* és a fenntartónál, segítséget nyújt a hatóságokhoz benyújtandó *kérelmek, beadványok megfogalmazásában*,

d) a jogviszony keletkezése és megszűnése, továbbá az áthelyezés kivételével eljárhat az intézményi ellátással kapcsolatosan az intézmény vezetőjénél, fenntartójánál, illetve az arra hatáskörrel és illetékességgel rendelkező hatóságnál, és ennek során - írásbeli meghatalmazás alapján - képviselheti az ellátást igénybe vevőt, törvényes képviselőjét,

e) az intézmény vezetőjével történt előzetes egyeztetés alapján tájékoztatja a szociális intézményekben foglalkoztatottakat az ellátottak jogairól, továbbá ezen jogok érvényesüléséről és a figyelembevételéről a szakmai munka során,

f) intézkedést kezdeményezhet a fenntartónál a *jogszabálysértő gyakorlat megszüntetésére*,

g) észrevételt tehet az intézményben folytatott *gondozási munkára vonatkozóan* az intézmény vezetőjénél,

h) amennyiben az ellátottak meghatározott körét érintő *jogsértés fennállását észleli*, *intézkedés megtételét kezdeményezheti a hatáskörrel és illetékességgel rendelkező hatóságok felé*,

i) a korlátozó intézkedésekre, eljárásokra vonatkozó dokumentációt megvizsgálhatja.

Az ellátottjogi képviselő számára széles körű intézkedési jogosultság biztosított (Szoctv. 94/K. § (8) bekezdés):

- a) jogosult a szociális szolgáltató vagy intézmény működési területére belépni,

b) iratbetekintés, az intézmény működésére vonatkozó dokumentumokat megismerése

c) jogosult a szolgáltatást nyújtó személyekhez és az ellátottakhoz kérdést intézni, velük megbeszélést, egyeztetést kezdeményezni és folytatni.

c) ombudsmani panasz benyújtásának a lehetősége

Az ombudsman (teljes nevén: Alapvető Jogok Országgyűlési Biztosa) feladatköréről és eljárásáról 2011. évi CXI. törvény az alapvető jogok biztosáról rendelkezik.

Az alapvető jogok biztosának feladata, hogy az alapvető jogokkal kapcsolatban tudomására jutott visszasságokat kivizsgálja vagy kivizsgáltassa, és orvoslásuk érdekében általános vagy egyedi intézkedéseket kezdeményezzen. Az alapvető jogok biztosa tevékenysége során - különösen hivatalból indított eljárások lefolytatásával - megkülönböztetett figyelmet fordít a leginkább veszélyeztetett társadalmi csoportok jogainak a védelmére (2011. évi CXI. törvény 1. § (1) bekezdés d) pontja).

Ombudsmanhoz lehet fordulni például a szociális intézményben megvalósuló méltánytalan személyes bánásmód, intézkedési kötelezettség körében megvalósuló mulasztás esetén.

A kérelem benyújtása azonban nem lehetséges, ha

- a kérelmező a rendelkezésre álló közigazgatási jogorvoslati lehetőségeket még nem merítette ki;
- az ügyben bírósági eljárás van folyamatban vagy bírósági döntés született. stb.

Az Alapvető Jogok Biztosa hatásköre (nem teljes körű felsorolás):

- A nyilvánvalóan alaptalan, továbbá az ismételten előterjesztett és érdemben új tényt, adatot nem tartalmazó beadványt elutasítja, a nem jogosult által, valamint a névtelenül benyújtottat pedig elutasíthatja. Az elutasítást minden esetben indokolni kell
- ajánlást tehet a vizsgált hatóság felügyeleti szervének
- a feltárt alapvető joggal összefüggő visszasság orvoslása érdekében a legfőbb ügyész útján kezdeményezheti az ügyész fellépését. Az ügyész a fellépés kezdeményezésével kapcsolatos álláspontjáról, esetleges intézkedéséről hatvan napon belül értesíti az alapvető jogok biztosát
- ha az alapvető jogok biztosa vizsgálata során alapvető joggal összefüggő visszasságot nem állapít meg, de jogszabálysértésre utaló körülményt észlel, a beadványt a legfőbb ügyész útján megküldheti az illetékes ügyésznek
- az alapvető jogok biztosa a környezet állapotával összefüggő közigazgatási döntés bírósági felülvizsgálata során a perben beavatkozóként részt vehet
- az alapvető jogok biztosa az Alkotmánybíróságról szóló törvényben meghatározottak szerint az Alkotmánybírósághoz fordulhat
- ha az alapvető jogok biztosa a vizsgálata során észleli, hogy az alapvető jogokkal kapcsolatos visszasságot önkormányzati rendelet más jogszabályba ütközése okozza, kezdeményezheti a Kúriánál az önkormányzati rendelet más jogszabállyal való összhangjának felülvizsgálatát
- ha az alapvető jogok biztosa vizsgálata során bűncselekmény elkövetésének alapos gyanúját észleli, büntetőeljárást kezdeményez az annak megindítására jogosult szervnél.

- ha az alapvető jogok biztosa vizsgálata során szabálysértés vagy fegyelmi vétség elkövetésének alapos gyanúját észleli, szabálysértési, illetve fegyelmi eljárást kezdeményez a szabálysértési, illetve a fegyelmi eljárás lefolytatására jogosult szervnél

a) egyéb: panasz, közérdekű bejelentés³⁷

Az állami szervek és a helyi önkormányzati szervek a panaszokat és a közérdekű bejelentéseket e törvény szerint kötelesek elintézni.

A panasz olyan kérelem, amely egyéni jog- vagy érdeksérelem megszüntetésére irányul, és elintézése nem tartozik más - így különösen bírósági, közigazgatási - eljárás hatálya alá. A panasz javaslatot is tartalmazhat.

A közérdekű bejelentés olyan körülményre hívja fel a figyelmet, amelynek orvoslása vagy megszüntetése a közösség vagy az egész társadalom érdekét szolgálja. A közérdekű bejelentés javaslatot is tartalmazhat.

Panasszal és közérdekű bejelentéssel bárki fordulhat a panasszal vagy a közérdekű bejelentéssel összefüggő tárgykörben eljárásra jogosult szervhez (a továbbiakban: eljárásra jogosult szerv). A szóbeli közérdekű bejelentést az eljárásra jogosult szerv írásba foglalja és a közérdekű bejelentő számára másodpéldányban átadja.

Ha a panaszt vagy a közérdekű bejelentést nem az eljárásra jogosult szervhez tették meg, a panaszt vagy a közérdekű bejelentést a beérkezésétől számított nyolc napon belül az eljárásra jogosult szervhez át kell tenni. Az áttételről a panaszost vagy a közérdekű bejelentőt az áttétellel egyidejűleg értesíteni kell. Ha a közérdekű bejelentés jogszabály megalkotására vagy módosítására irányuló javaslatot tartalmaz, azt a jogalkotói hatáskörrel rendelkező személynek vagy szervnek is meg kell küldeni.

A panaszt és a közérdekű bejelentést - ha törvény eltérően nem rendelkezik - az eljárásra jogosult szervhez történő beérkezésétől számított harminc napon belül kell elbírálni.

.....

37 2013. évi CLXV. törvény a panaszokról és a közérdekű bejelentésekről 1.§ -2.§

Felhasznált irodalom:

- Ajánlások a fogyatékos személyek számára ápolást-gondozást nyújtó szociális intézményi férőhelyek kiváltásának tervezéséhez – A lakók felkészítése, FESZT 2012, kézirat
- Általános tájékoztató a büntetőeljárás megindulásáról, a büntetőeljárás szakaszairól, a nyomozási bíró eljárásáról és a kényszerintézkedésekről forrás: <http://ugyfelcentrum.fovarositorvenyszek.birosag.hu/> letöltés. 2015.04.02
- Büntetőjog I.; Általános rész; A 2012. évi C. törvény alapján, Belovics Ervin, Gellér Balázs, Nagy Ferenc, Tóth Mihály (2014) HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft.
- dr. Halmos Szilvia, dr. Gazsi Adrienn, dr. Fodor Zita dr. Pócsik Gabriella (2014) Esetjogi tanulmányfüzet III.; Kézenfogva Alapítvány Budapest, 2014.
- dr. Halmos Szilvia, dr. Gazsi Adrienn, dr. Kádár András Kristóf dr. Molnár Ágnes (2009) Esetjogi tanulmánykötet - Az értelmi fogyatékos, autista és halmozottan fogyatékos emberek számára működtetett Ne Hagyd magad! Antidiszkriminációs jelzőrendszer tapasztalatai, Kézenfogva Alapítvány Budapest, 2009.
- enyém a testem” – tanfolyam az értelmi sérült felnőttek részére készült szexuális önvédelmi program oktatóinak képzésére (T-05-104/2010) Kézenfogva Alapítvány
- Fogyatékos személyek jogai vagy fogyatékos jogok? A magyar civil Caucus párhuzamos jelentése az ENSZ egyezményről Eredeti kiadás SINOSZ, MDAC, FESZT, 2010.
- Képzési tananyag - Az új Polgári Törvénykönyv cselekvőképességi szabályainak alkalmazása - Képzési program hivatásos gondnokok hivatásos támogatóvá történő átképzéséhez c. 22 órás képzéshez (2014), Emberi Erőforrások Minisztériuma 2014.
- TAMOP 541³⁸ projekt keretében a Támogatott Döntéshozatallal kapcsolatos szakmai anyagok (2014)³⁹
- Zolnai Erika (2001) Felnőttek, mert felnőttek. Értelmi fogyatékos személyek szexuálpedagógiai támogatása. Kézenfogva Alapítvány Budapest, 2001. (Kézikönyv) (lekt: Dr. Lányiné Engelmayer Ágnes)
- Zolnai Erika (2006) Élni – nem visszaélni Ellátási protokoll a visszaélések megelőzésére és kezelésére Kézenfogva Alapítvány Budapest, 2006.
- Zolnai Erika (2010) Az intézményi kultúra és a felelősségvállalás szerepe az értelmi sérült emberek biztonságban alapuló intézményi ellátása során Acta Medicinae et Sociologica Vol.1 No. 1 2010 53-70 (lekt)
- Zolnai Erika: a visszaélések kezelése és megelőzése az értelmi sérült személyek intézményi ellátása során, kézirat

38 TAMOP-5.4.1-12 Szociális, gyermekjóléti és gyermekvédelmi szolgáltatások szükségletalapú megközelítése Szociális Szolgáltatások Modernizációja Módszertani kiadványok

Készült a Nemzeti Család- és Szociálpolitikai Intézet, TAMOP-5.4.1-12/1-2012-0001 számú kiemelt projekt keretében 2014. Kiadja a Nemzeti Család- és Szociálpolitikai Intézet TAMOP-5.4.1-12/1-2012-0001 „Szociális szolgáltatások modernizációja, központi és területi stratégiai tervezési kapacitások megerősítése, szociálpolitikai döntések megalapozása” kiemelt projekt. Szakmai vezető: Tőreki Brigitta

„4.6 A támogatott döntéshozatal jogintézményének bevezetésével kapcsolatos szakmai dokumentumok” 45. oldal

Elérhető: www.modernizacio.hu/download/439/file/tamop541_v_26_book_a5.pdf

Letöltés: 2015.04.15

39 Támogatott Döntéshozatallal kapcsolatos szakmai anyagok elérhetősége:

http://www.macsgyoe.hu/szakmai_informaciok/szakmai_hirek/2014-04-19/tamogatott_donteshozatal_szakmai_anyagok.html
letöltés:2015.04.15

Hivatkozott jogszabályok:

2007. évi XCII. törvény a Fogyatékossgal élő személyek jogairól szóló egyezmény és az ahhoz kapcsolódó Fakultatív Jegyzőkönyv kihirdetéséről

A fogyatékos személyek jogairól és esélyegyenlőségük biztosításáról szóló 1998. évi XXVI. törvény (Fot.)

AZ EURÓPAI PARLAMENT ÉS A TANÁCS 2012/29/EU IRÁNYELVE (2012. október 25.) a bűncselekmények áldozatainak jogaira, támogatására és védelmére vonatkozó minimumszabályok megállapításáról és a 2001/220/IB tanácsi kerethatározat felváltásáról

1998. évi XIX. törvény a büntetőeljárásról (Be.)

Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény (Ptk.)

2013. évi CLV. törvény a támogatott döntéshozatalról

2003. évi CXXV. törvény az egyenlő bánásmódról és az esélyegyenlőség előmozdításáról (Ebktv.)

2012. évi C. törvény a Büntető Törvénykönyvről (Btk.)

2011. évi CXI. törvény az alapvető jogok biztosáról

2013. évi CLXV. törvény a panaszokról és a közérdekű bejelentésekről

2003. évi CXXV. törvény az egyenlő bánásmódról és az esélyegyenlőség előmozdításáról

1993. évi III. törvény a szociális igazgatásról és szociális ellátásokról (Szoctv.)

14/2012. (VII. 30.) Korm. rendelet az Országos Betegjogi, Ellátottjogi, Gyermekjogi és Dokumentációs Központról

A bűncselekmények áldozatainak segítéséről és az állami kárenyhítésről szóló 2005. évi CXXXV. törvény

A szociális, gyermekjóléti és gyermekvédelmi szolgáltatók, intézmények és hálózatok hatósági nyilvántartásáról és ellenőrzéséről szóló 369/2013.(X.24.) Korm. rendelet (Sznyr.)

A Munka Törvénykönyve 2012. évi I. tv. (Mt.)

2/2013. (I. 31.) ORFK utasítás a rendőrség áldozatsegítő feladatairól

A Fogyatékos Személyek Esélyegyenlőségéért
Közhasznú Nonprofit. Kft megbízásából készítette

dr.Gazsi Adrienn

alkalmazott ügyvéd

Musulín Ügyvédi Iroda

1. sz. melléklet

Fogalommeghatározások

- **Abúzus** [szakmai definíció]: A nemzetközi fogalom meghatározásnak megfelelően abúzusnak tekintünk minden szexuális erőszakot, a családon belüli erőszakot, a kereskedelmi célú kizsákmányolást, az iskolán, intézményen belüli zsarnokoskodást vagy agressziót, az emberkereskedelmet, a fogyatékos személyek, kisebbségek, emigránsok, vagy egyéb hátrányos helyzetű emberekkel szemben történő visszaéléseket egyaránt. A visszaélés tehát nagyon tágan értelmezett fogalom, így megelőzése és kezelése is árnyalt beavatkozási formákat igényel.⁴⁰
- **Áldozat** [EU Irányelv szerint]: Olyan természetes személy, aki közvetlenül bűncselekmény következtében sérelmet szenvedett – ideértve a fizikai, szellemi vagy érzelmi sérülést, vagy gazdasági hátrányt, illetve a közvetlenül bűncselekmény következtében életét vesztett személy családtagjai, akik e személy elhalálása folytán sérelmet szenvedtek.⁴¹
- **Áldozat** [Nemzeti jogszabály szerint]:⁴²

A Magyarország területén elkövetett bűncselekmény és a Magyarország területén elkövetett tulajdon elleni szabálysértés természetes személy sértettje, valamint az a természetes személy, aki a Magyarország területén elkövetett bűncselekmény vagy a Magyarország területén elkövetett tulajdon elleni szabálysértés közvetlen következményeként sérelmet, így különösen testi vagy lelki sérülést, érzelmi megrázkódtatást, illetve vagyoni kárt szenvedett el [...]
- **Áldozat jogai** [EU Irányelv szerint]:
 - a megértéshez és a megértetéshez való jog;
 - az illetékes hatósággal való első kapcsolatfelvételtől kezdve történő tájékoztatáshoz való jog;
 - az ügyvel kapcsolatos tájékoztatáshoz való jog;
 - a tolmácsoláshoz és fordításhoz való jog;
 - az áldozatsegítő szolgáltatások igénybevételének joga;

40 Zolnai Erika (2010) Az intézményi kultúra és a felelősségvállalás szerepe az értelmi sérült emberek biztonságán alapuló intézményi ellátása során Acta Medicinæ et Sociologica Vol.1 No. 1 2010 53-70 (lekt) (A visszaélésekkel kapcsolatos fogalmak) 58. oldal

41 AZ EURÓPAI PARLAMENT ÉS A TANÁCS 2012/29/EU IRÁNYELVE (2012. október 25.) a bűncselekmények áldozatainak jogaira, támogatására és védelmére vonatkozó minimumszabályok megállapításáról és a 2001/220/IB tanácsi kerethatározat felváltásáról, 2. cikk, Fogalommeghatározások

42 2005. évi CXXXV. törvény a bűncselekmények áldozatainak segítéséről és az állami kárenyhítésről

- az áldozatsegítő szolgálatok által biztosított támogatás;
 - a meghallgatáshoz való jog;
 - a helyreállító igazságszolgáltatási szolgáltatások keretében igénybe vehető biztosítékokhoz való jog;
 - a jogi segítségnyújtáshoz való jog;
 - védelemhez való jog;
 - az áldozat és az elkövető közötti kapcsolat elkerüléséhez való jog;
 - az áldozatok védelemhez való joga a nyomozás során;
 - a magánélet védelméhez való jog;
 - az áldozatok egyéni értékelése specifikus védelmi szükségleteik meghatározása érdekében.⁴³
- **Áldozatvédelmi hálózat, áldozatvédelmi referens:** Magyarországon a rendőrség speciális áldozatsegítő feladatait az áldozatvédelmi referensekből álló áldozatvédelmi hálózat látja el.⁴⁴
 - **Az egyenlő bánásmód követelményének megsértésese** [polgári jog, személyhez fűződő jogok]: Az egyenlő bánásmód követelményének megsértését jelenti a közvetlen hátrányos megkülönböztetés, a közvetett hátrányos megkülönböztetés, a zaklatás, a jogellenes elkülönítés, a megtorlás, valamint az ezekre adott utasítás.⁴⁵
 - **Az élet, testi épség, egészség megsértése** [polgári jog, személyhez fűződő jogok, büntetőjog]: Az élet, testi épség és egészség megsértése a személyiségi jogok sérelme közül a leginkább nyilvánvaló, és szinte minden esetben büntetőjogi jogkövetkezményeket is maga után vonó sérelmeket jelenti. Az emberi személyiség alapvető alkotóeleme az emberi test védelme és épsége. A testi épség és az egészség védelme alapvető fontosságú jogok az ember személyiségének meghatározása során. A fizikai integritás kihat a lelki egyensúlyra, így az ember közérzetére, szabadságára, személyiségének kiteljesedésére. A testi épséget és egészséget támadó jogellenes magatartások a személyiségi jogok sérelmének esetei között különleges helyet foglalnak el, hiszen azon személyiségi jogokról van szó, melyek kívülvilágban is látható, orvosilag diagnosztizálható sérelmet keletkeztetnek. A testi sérüléshez azonban olyan következmények is társulhatnak, melyek már a sérelmet szenvedett fél pszichéjében, életvitelében eredményeznek negatív változást.⁴⁶

43 AZ EURÓPAI PARLAMENT ÉS A TANÁCS 2012/29/EU IRÁNYELVE (2012. október 25.) a bűncselekmények áldozatainak jogaira, támogatására és védelmére vonatkozó minimumszabályok megállapításáról és a 2001/220/IB tanácsi kerethatározat felváltásáról

44 2/2013. (I. 31.) ORFK utasítás a rendőrség áldozatsegítő feladatairól

45 Az egyenlő bánásmódról és az esélyegyenlőség előmozdításáról szóló 2003. évi CXXV. törvény

46 2013 évi V. törvény és a kapcsolódó törvények nagykommentárja, Második Könyv

- **Büntetőeljárás szakaszai** [büntetőeljárás]: A nyomozás és a bírósági eljárás, azonban pl. a magánvádas eljárásban a bírósági eljárást rendszerint nem előzi meg nyomozás. A bíróság az ítélezés során törvényes vád alapján jár el. A vád a bírósági eljárás általános feltétele, így bírósági eljárás vád hiányában, azaz hivatalból nem indulhat és nem is folytatódhat. A bíróság a vádhoz kötve van, és a vádat köteles kimeríteni.⁴⁷
- **Cselekvőképesség részleges korlátozása** [polgári jog, cselekvőképesség]: A korlátozott cselekvőképességet eredményező gondnokság alá helyezés esetében a cselekvőképességet csak meghatározott ügycsoport vagy ügycsoportok tekintetében lehet korlátozni. A gondnokság alá helyezés feltétele, hogy az érintettnek az ügyei viteléhez szükséges belátási képessége - mentális zavara következtében - tartósan vagy időszakonként visszatérően nagymértékben csökkent legyen. Emellett akkor kerülhet sor a gondnokság alá helyezésre, ha ez az egyén körülményeire, valamint családi és társadalmi kapcsolataira tekintettel indokolt.⁴⁸
- **Cselekvőképesség** [polgári jog, cselekvőképesség]:
A Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény (továbbiakban: Polgári Törvénykönyv) abból az elvből indul ki, hogy a cselekvőképesség mindenkit megillet, akinek cselekvőképességét a törvény, vagy törvény alapján a bíróság gondnokság alá helyező ítélete nem korlátozza. A cselekvőképesség az embernek az a képessége, hogy a maga nevében, saját akarat-elhatározásával érvényes jognyilatkozatot tehet, saját cselekményeivel jogokat szerezhet, és kötelezettségeket vállalhat.⁴⁹
- **Diszkrimináció/ Hátrányos megkülönböztetés** [polgári jog, személyhez fűződő jogok]: A diszkrimináció azonos esetek közötti különbségtételt jelent, és mint ilyen, sérti a személyek közötti jogegyenlőséget.⁵⁰ A diszkriminációnak azonban csak a hátrányos formája tilos. Ezért megengedettek azok az esetek, amikor a társadalom hátrányos csoportjai számára olyan többletjogokat állapítanak meg a jogszabályok, melyek a hátrányok kiküszöbölésére törekednek. A pozitív diszkrimináció ilyen formában megengedett, azonban csak addig a mértékig, amíg a hátrányok leküzdését, a többséggel egyenlő eséllyel induláshoz való hozzájutást szolgálja. Számos ilyen rendelkezés található a magyar jogrendszerben.⁵¹ Az egyenlő bánásmódról szóló törvény védett tulajdonságok

47 II. Általános tájékoztató a büntetőeljárás megindulásáról, a büntetőeljárás szakaszairól, a nyomozási bíró eljárásáról és a kényszerintézkedésekről forrás: <http://ugyfelcentrum.fovarositorvenyszek.birosag.hu/> letöltés. 2015.04.02

48 2013 évi V. törvény és a kapcsolódó törvények nagykommentárja, Második Könyv

49 2013 évi V. törvény és a kapcsolódó törvények nagykommentárja, Második Könyv

50 2013 évi V. törvény és a kapcsolódó törvények nagykommentárja, Második Könyv

51 2013 évi V. törvény és a kapcsolódó törvények nagykommentárja, Második Könyv

alapján tiltja a hátrányos megkülönböztetést: ilyen a nem, bőrszín, nemzetiséghez való tartozás, fogyatékoság, politikai vélemény, családi állapot, terhesség, szexuális irányultság, életkor, vagyoni helyzet stb. alapján.⁵² A hátrányos megkülönböztetés tilalmát a 2000/43/EK irányelv implementálása során az egyenlő bánásmódról és az esélyegyenlőség előmozdításáról szóló 2003. évi CXXV. törvény szabályozza a magyar jogban.⁵³

- **Ellátotti csoportok** [a személyes gondoskodást nyújtó szociális ellátások esetében]: A Szociális Törvény fogalomhasználatában ellátotti csoportok: a fogyatékos személyek, pszichiátriai beteg személyek, szenvedélybeteg személyek, hajléktalan személyek, idős személyek. [A fogyatékos személy fogalma a pszichiátriai beteg kategória megjelölés helyett a pszicho-szociális károsodás fogalmát használja, amely megfelel a legelőremutatóbb szabályozásnak tekinthető ENSZ egyezménynek, ugyanakkor a Szociális Törvény és a kapcsolódó végrehajtási rendeletek még nem vették át ezt az előremutató fogalmat.]
- **Feljelentés** [büntetőeljárás]: A büntetendő cselekmény gyanúja esetén a büntetőeljárás megindítását eredményező okok közül a leggyakoribb a feljelentés, amely az azt előterjesztő részéről nem más, mint a büntetőjogi igény tárgyában szerzett ismereteinek a hatósággal történő közlése a büntetőeljárás megindítása céljából.⁵⁴
- **Fogyatékos személy:** Fogyatékos személy az a személy, aki tartósan vagy véglegesen olyan érzékszervi, kommunikációs, fizikai, értelmi, pszicho-szociális károsodással - illetve ezek bármilyen halmozódásával - él, amely a környezeti, társadalmi és egyéb jelentős akadályokkal kölcsönhatásban a hatékony és másokkal egyenlő társadalmi részvételt korlátozza vagy gátolja.⁵⁵
- **Fogyatékosággal élő személyek jogairól szóló ENSZ egyezmény:** Az ENSZ égisze alatt kidolgozott és 2006 decemberében elfogadott Fogyatékosággal élő személyek jogairól szóló egyezményt Magyarország elsőként ratifikálta, majd tette a magyar jogrendszer részévé. Az Egyezmény kihirdetésére a 2007. évi XCII. törvénnyel került sor, mely a fogyatékos emberek jogait és azok érvényesülésére vonatkozó kötelezettségeket magában foglaló norma.

52 2003. évi CXXV. törvény az egyenlő bánásmódról és az esélyegyenlőség előmozdításáról

53 2003. évi CXXV. törvény az egyenlő bánásmódról és az esélyegyenlőség előmozdításáról

54 Fővárosi Törvényszék Ügyfélcentrum II. Általános tájékoztató a büntetőeljárás megindulásáról, a büntetőeljárás szakaszairól, a nyomozási bíró eljárásáról és a kényszerintézkedésekről forrás:

<http://ugyfelcentrum.fovarositorvenyszek.birosag.hu/> letöltés. 2015.04.02

55 A fogyatékos személyek jogairól és esélyegyenlőségük biztosításáról szóló 1998. évi XXVI. törvény

- **Gondnok** [polgári jog, cselekvőképesség]: A gondnok azon ügycsoportok tekintetében, amelyekben a bíróság a cselekvőképességet korlátozta, a gondnokolt törvényes képviselője.⁵⁶
- **Jogellenes elkülönítés** [polgári jog, személyhez fűződő jogok]: Jogellenes elkülönítésnek minősül az a rendelkezés, amely valamely tulajdonságai alapján egyes személyeket vagy személyek csoportját a velük összehasonlítható helyzetben lévő személyektől vagy személyek csoportjától - anélkül, hogy azt törvény kifejezetten megengedné - elkülönít. Megtorlásnak minősül az a magatartás, amely az egyenlő bánásmód követelményének megsértése miatt kifogást emelő, eljárást indító vagy az eljárásban közreműködő személlyel szemben ezzel összefüggésben jogsérelemet okoz, jogsérelem okozására irányul vagy azzal fenyeget.⁵⁷
- **Képviselők** [büntetőeljárásban]: A sértett és az egyéb érdekelt a büntetőeljárásban nem köteles személyesen részt venni, kivéve, ha őket tanúként idézik, illetve hallgatják ki. Ezért a sértett, a magánvádló és az egyéb érdekelt - ha a törvény személyes közreműködést nem ír elő - a jogait a képviselője útján is gyakorolhatja. A képviselet jogának gyakorlása meghatalmazáshoz kötött, így ennek révén nemcsak ügyvéd, hanem a sértett, a magánvádló és az egyéb érdekelt nagykorú hozzátartozója, valamint külön törvényben erre feljogosított személy is képviselőként járhat el. A sértett, a magánvádló, avagy az egyéb érdekelt cselekvőképességének teljes vagy részleges korlátozottsága esetén (pl.: 14. életévét be nem töltött gyermek, gyámság, gondnokság alatt állás) esetén a képviseletet a törvényes képviselője (pl.: szülői felügyeleti jogot ellátó szülő, gyám, gondnok) látja el, de a képviseletre eseti gondnok is jogosult. Utóbbit a gyámhatóság rendeli ki.⁵⁸
- **Kóros elmeállapot** [büntetőjog]: Ezen gyűjtőfogalom alatt azokat az elmeműködési zavarokat kell érteni, amelyek egyértelműen képtelenné tehetik a büntetendő cselekmény megvalósítóját abban, hogy felismerje cselekménye következményeit vagy, hogy e felismerésnek megfelelően cselekedjék. A „biológiai” oknak egyértelműen léteznie kell, a betegség fennállása azonban önmagában nem elégséges a beszámíthatóság elbírálásához. A beszámítási képesség vizsgálatakor minden esetben a konkrét cselekménnyel összefüggésben kell feltárni az elkövetés kori konkrét tudatállapotot. A beszámítási képesség kizártságának vagy korlátozottságának tehát a megvalósított elkövetési magatartás viszonylatában kell fennállnia. Egy adott elmeállapot az egyik esetben

56 2013 évi V. törvény a Polgári Törvénykönyvről (Ptk.) 2:34. § (1) bekezdés

57 Az egyenlő bánásmódról és az esélyegyenlőség előmozdításáról szóló 2003. évi CXXV. törvény

58 II. Általános tájékoztató a büntetőeljárás megindulásáról, a büntetőeljárás szakaszairól, a nyomozási bíró eljárásáról és a kényszerintézkedésekről forrás: <http://ugyfelcentrum.fovarositorvenyszek.birosag.hu/> letöltés. 2015.04.02

ugyanis kizárhatja, míg egy másik cselekmény során csak korlátozza vagy nem is érinti a beszámítási képességet.⁵⁹ Nem büntethető, aki a büntetendő cselekményt az elmeműködés olyan kóros állapotában követi el, amely képtelenné teszi a cselekménye következményeinek a felismerésére vagy arra, hogy e felismerésnek megfelelően cselekedjék. A büntetés korlátlanul enyhíthető, ha az elmeműködés kóros állapota az elkövetőt korlátozza a bűncselekmény következményeinek a felismerésében vagy abban, hogy e felismerésnek megfelelően cselekedjék.⁶⁰

- **Közvetett hátrányos megkülönböztetés** [személyhez fűződő jogok]: Közvetett hátrányos megkülönböztetésnek minősül az a közvetlen hátrányos megkülönböztetésnek nem minősülő, látszólag az egyenlő bánásmód követelményének megfelelő rendelkezés, amely a meghatározott tulajdonságokkal rendelkező egyes személyeket vagy csoportokat lényegesen nagyobb arányban hátrányosabb helyzetbe hoz, mint amelyben más, összehasonlítható helyzetben lévő személy vagy csoport volt, van vagy lenne.⁶¹
- **Közvetlen hátrányos megkülönböztetés** [személyhez fűződő jogok]: Közvetlen hátrányos megkülönböztetésnek minősül az olyan rendelkezés, amelynek eredményeként egy személy vagy csoport valós vagy vélt neme, faji hovatartozása, bőrszíne, nemzetisége, nemzetiséghez való tartozása, anyanyelve, fogyatékosága, egészségi állapota, vallási vagy világnézeti meggyőződése, politikai vagy más véleménye, családi állapota, anyasága (terhessége) vagy apasága, szexuális irányultsága, nemi identitása, életkora, társadalmi származása, vagyoni helyzete, foglalkoztatási jogviszonyának vagy munkavégzésre irányuló egyéb jogviszonyának részmunkaidős jellege, illetve határozott időtartama, érdekképviselőhez való tartozása, egyéb helyzete, tulajdonsága vagy jellemzője miatt részesül kedvezőtlenebb bánásmódban, mint amelyben más, összehasonlítható helyzetben levő személy vagy csoport részesül, részesült vagy részesülne.⁶²
- **Magánindítvány** [büntetőjog]: A büntetőjog által meghatározott esetekben a bűncselekmény elkövetője csak magánindítványra büntethető. A magánindítvány előterjesztésére a sértett jogosult. Ha a sértett korlátozottan cselekvőképes, a magánindítványt törvényes képviselője is, ha cselekvőképtelen, kizárólag a törvényes képviselője terjesztheti elő. Ezekben az esetekben a magánindítvány előterjesztésére a gyámhatóság is jogosult. Ha a magánindítvány előterjesztésére

59 Büntetőjog I.; Általános rész; A 2012. évi C. törvény alapján, Belovics Ervin, Gellér Balázs, Nagy Ferenc, Tóth Mihály (2014) HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft.;

http://www.tankonyvtar.hu/hu/tartalom/tamop425/2011_0001_548_Buntetojog/ch07s04.html

60 2012. évi C. törvény a Büntető Törvénykönyvről (Btk.) 17. §

61 Az egyenlő bánásmódról és az esélyegyenlőség előmozdításáról szóló 2003. évi CXXV. törvény

62 Az egyenlő bánásmódról és az esélyegyenlőség előmozdításáról szóló 2003. évi CXXV. törvény

jogosult sértett meghal, a hozzátartozója jogosult a magánindítvány előterjesztésére. Bármelyik elkövetővel szemben előterjesztett magánindítvány valamennyi elkövetőre hatályos. A magánindítvány nem vonható vissza. A magánindítvány előterjesztésére 30 napos jogvesztő határidő áll a sértett rendelkezésére. Bár minden magánvádas bűncselekményre igaz, hogy magánindítványra üldözendő, vannak olyan közvádas bűncselekmények (pl. szexuális erőszak), amely esetében a magánindítvány előterjesztése feltétele az elkövető felelősségre vonásának. Ilyen esetekben a 30 napos határidő nem jogvesztő jellegű, elmulasztása esetén élhet a sértett igazolási kérelemmel. A 30 napos határidő akkor is a sértett rendelkezésére áll, ha annak elején úgy nyilatkozott, hogy nem kívánja az elkövető büntetőjogi felelősségre vonását. Amíg a törvényes határidőben meggondolja magát, magánindítvány előterjesztésére lehetősége van.⁶³

- **Mentális zavar** [polgári jog, cselekvőképesség]: A Polgári Törvénykönyv a cselekvőképesség korlátozásának feltételeinél a korábbi Polgári Törvénykönyvben szereplő "pszichés állapot, szellemi fogyatkozás, szenvedélybetegség" kifejezések helyett - az orvostudomány legújabb eredményeit figyelembe véve - a "mentális zavar" kifejezést használja, amely fogalom pszichés elváltozások körét fogja át a cselekvőképesség témakörénél.⁶⁴
- **Nyomozás** [büntetőeljárásban]: A büntetőeljárás rendszerint nyomozással kezdődik, amelynek feladata elsősorban a bűncselekmény és az elkövető felderítése, valamint a bizonyítási eszközök felkutatása és biztosítása az ügyész vádemelésről szóló döntésének megalapozása céljából.⁶⁵
- **Panaszjog** [szociális törvény]: Az ellátotti jogok sérelme esetén az ellátott tehát a fenntartóhoz fordulhat, aki kivizsgálhatja a panaszban foglaltakat, és intézkedéseket tehet az intézményvezető irányába azok megszüntetése érdekében. Amennyiben az ellátást igénybe vevő egészségi állapotánál vagy egyéb körülményeinél fogva közvetlenül nem képes a hatáskörrel és illetékességgel rendelkező szervek megkeresésére, az intézményvezető segítséget nyújt ebben, illetve értesíti az ellátott törvényes képviselőjét, vagy az ellátott jogi képviselőt az ellátott jogainak gyakorlásához szükséges segítségnyújtás céljából.⁶⁶ Lehetőség van arra is, hogy az ellátott jogainak sérelme esetén közvetlenül az intézményvezetőnél terjessze elő panaszát. Az

63 Kommentár a 1998. évi XIX. törvény a büntetőeljárásról szóló törvényhez (Be.), Be. 173. §-hoz

64 Fehér Könyv (2013) 7. in.: 2013 évi V. törvény és a kapcsolódó törvények nagykommentárja, Második Könyv

65 II. Általános tájékoztató a büntetőeljárás megindulásáról, a büntetőeljárás szakaszairól, a nyomozási bíró eljárásáról és a kényszerintézkedésekről forrás: <http://ugyfelcentrum.fovarositorvenyszek.birosag.hu/> letöltés. 2015.04.02

66 1993. évi III. törvény a szociális igazgatásról és szociális ellátásokról (Szoctv.) 94/E. § (13) bekezdés

intézményvezető tizenöt napon belül köteles a panasztevőt írásban értesíteni a panasz kivizsgálásának eredményéről. Amennyiben az intézményvezető határidőben nem intézkedik, vagy a panasztevő nem ért egyet az intézkedéssel, az intézkedés kézhezvételétől számított nyolc napon belül a fenntartóhoz fordulhat jogorvoslással.⁶⁷

- **Perbeli cselekvőképesség** [polgári eljárásjog]: Általában a polgári jogi cselekvőképességhez igazodik a perbeli cselekvőképesség, azzal a lényeges eltéréssel, hogy korlátozott perbeli cselekvőképesség nincs. A polgári jogi értelemben cselekvőképtelen személyeknek általában perbeli cselekvőképességük sincs, mert a teljes cselekvőképesség hiánya a perbeli cselekvőképességet is kizárja. De kivételesen, például a gondnokság alá helyezés megszüntetése iránti perben a cselekvőképtelen személy is perbeli cselekvőképességgel rendelkezik.⁶⁸
- **Sérelemdíj** [polgári jog]: Akit személyiségi jogában megsértenek, sérelemdíjat követelhet az őt ért nem vagyoni sérelemért. A sérelemdíj mértékét a bíróság az eset körülményeire - különösen a jogsértés súlyára, ismétlődő jellegére, a felróhatóság mértékére, a jogsértésnek a sértettre és környezetére gyakorolt hatására - tekintettel, egy összegben határozza meg.⁶⁹
- **Sértett** [büntetőeljárásban]: A bűncselekménnyel sértett vagy veszélyeztetett jog jogosultja a sértett.⁷⁰
- **Személyes gondoskodás keretébe tartozó szakosított ellátások**: [szociális törvény]: Ha az életkoruk, egészségi állapotuk, valamint szociális helyzetük miatt a rászorult személyekről az alapszolgáltatások keretében nem lehet gondoskodni, a rászorultakat állapotuknak és helyzetüknek megfelelő szakosított ellátási formában kell gondozni.⁷¹ Ilyen lehet például: az ápolást, gondozást nyújtó intézmény, a rehabilitációs intézmény, a lakóotthon, az átmeneti elhelyezést nyújtó intézmény, a támogatott lakhatás, és az egyéb speciális szociális intézmény.⁷²
- **Személyiségi jogok sérelme** [polgári jog]: A személyiségi jogok sérelmét jelenti különösen
 - az élet, a testi épség és az egészség megsértése;
 - a személyes szabadság, a magánélet, a magánlakás megsértése;
 - a személy hátrányos megkülönböztetése;

67 Szocvtv. 94/E. § (14) bekezdés

68 2013 évi V. törvény és a kapcsolódó törvények nagykommentárja, Második Könyv

69 Ptk. 2:52. §

70 II. Általános tájékoztató a büntetőeljárás megindulásáról, a büntetőeljárás szakaszairól, a nyomozási bíró eljárásáról és a kényszerintézkedésekről forrás: <http://ugyfelcentrum.fovarositorvenyszek.birosag.hu/> letöltés. 2015.04.02

71 Szocvtv. 66. § (1) bekezdés

72 Szocvtv. 57.§ (2) bekezdés

- a becsület és a jóhírnév megsértése;
- a magántitokhoz és a személyes adatok védelméhez való jog megsértése;
- a névviseléshez való jog megsértése;
- a képmáshoz és a hangfelvételhez való jog megsértése.

- **Szexuális abúzus** [szakmai definíció]: Szexuális abúzusnak azt nevezzük, ha valakit szexuális cselekményben való aktív vagy passzív részvételre kényszerítenek. A kényszerítés módja az apró megaláztatástól a durva fizikai erőszakig, illetve az ezzel való fenyegetésig terjedhet, de lelki eszközökkel is történhet, például megfélemlítéssel vagy zsarolással. Az értelmezésből kitűnik, hogy az esetek nagyon nagy része nem meríti ki a bírósági eljárás kezdeményezésének mértékét, ugyanakkor a megelőzés azt kívánja, hogy minden esetre reagáljunk. Tehát alacsony küszöbű, intézményen belüli megoldásmódok szükségesek.

Abban az esetben, ha a szexuális cselekedet a hatalommal való visszaélésen alapul, szexuális zaklatásról beszélünk. Ilyenkor - a sexualitás eszközével -, olyan személlyel szemben történik visszaélés, aki érzelmi, szociális, intellektuális, valamint nyelvi korlátok miatt nem képes ellenkezni, vagy ellenkezését kifejezni. Sgroi (1989) meghatározása szerint a bántalmazott személy erőtlennek és tehetetlennek érzi magát ahhoz, hogy a helyzetet megváltoztassa.⁷³

- **Szexuális bántalmazás** [szakmai definíció]: Szexuális bántalmazásnak tekintünk minden nem kívánt nemi tevékenységet, függetlenül attól, hogy a konkrét nemi aktus létrejött-e. Az osztrák gyakorlat kiegészíti ezt azzal, hogy a konkrét szexuális megnyilvánulásokon túl (nemi aktus, szexuális tevékenység látványa, maszturbációban való részvétel kikényszerítésének bármely formája, stb.) ide értendő még a fizikai gondozás szexualizált volta (bad touch), az obszcén beszéd, az intim szféra megsértése, és a kikényszerített egészségügyi beavatkozások is. Brown-Turk (1992) definíciója szerint: „Szexuális bántalmazásként értelmezhető minden olyan viselkedés, gesztus és kifejezés is, amelyek joggal értelmezhetőek úgy, hogy egy másik személy számára szexuálisan megalázóak, vagy rosszra csábítóak.” Az értelmi sérült emberekkel kapcsolatban külön figyelmet kell fordítanunk arra, hogy szexuális bántalmazás minden olyan cselekmény, amelynek során értelmi fogyatékos gyermeket vagy felnőttet olyan cselekménybe kényszeríti az elkövető:
 - amelynek értelmét nem fogja fel,
 - amelyhez megalapozottan nem tud hozzájárulni,

73 Zolnai Erika (2010) Az intézményi kultúra és a felelősségvállalás szerepe az értelmi sérült emberek biztonságon alapuló intézményi ellátása során Acta Medicinæ et Sociologica Vol.1 No. 1 2010 53-70 (lekt) 59. oldal

- amely egy másik személy kielégülését szolgálja anélkül, hogy abban ő érzelmileg részt tudna venni.⁷⁴
- **Szociális intézmény** [szociális törvény]: Nappali, illetve bentlakásos ellátást vagy támogatott lakhatást nyújtó szervezet.⁷⁵
- **Támogató** [polgári jog, támogatott döntéshozatal]: A támogatott személy kérelmére vagy a bíróság megkeresése alapján a gyámhatóság által a támogatott személlyel egyetértésben, a támogatott személy segítésére kirendelt személy.⁷⁶
- **Támogatott döntéshozatal** [polgári jog, támogatott döntéshozatal]: A támogatott döntéshozatal az érintett cselekvőképességének érintetlenül hagyása mellett biztosít segítséget a belátási képességének kisebb mértékű csökkenése miatt döntéseiben támogatásra szoruló személyeknek. Azaz a támogatott személy mindenben önállóan jár el, de a döntései meghozatalában, vagy bizonyos eljárásokban történő részvételében – így például különféle jogorvoslati eljárásokban – a támogatója segítséget biztosít számára.
- **Támogatott személy** [polgári jog, támogatott döntéshozatal]: Az egyes ügyei intézésében, döntései meghozatalában belátási képességének kisebb mértékű csökkenése miatt segítségre szoruló nagykorú személy, akinek a gyámhatóság támogatót rendel.⁷⁷
- **Tanú** [büntetőeljárás]: Tanú lehet bárki, akinek fizikai és szellemi képességeire tekintettel valamely általa – többségében – közvetlenül tapasztalt, az eljárásban jelentőséggel bíró, illetve bizonyítandó tényről tudomása van, és arról nyilatkozni tud. Tanúként tehát bárki kihallgatható, akiről feltehető, hogy bármilyen forrásból származó tudomással bír a bizonyítandó tényről. Ez lehet akár közvetlen élmény, észlelés, de a tanú által megszerzett tapasztalat, ismeret is, melyhez közvetlenül, avagy közvetett módon hozzájuthatott.
- **Terhelt** [büntetőeljárás]: Terhelt az a személy, akivel szemben a büntetőeljárás megindul, akinek megnevezése a nyomozás során gyanúsított, a bírósági eljárásban vádlott, a jogerős elítélését követően pedig elítélt. Önmagában attól még senki nem lesz terhelt, illetve gyanúsított, hogy vele szemben feljelentést tettek. A feljelentett személy a közvédás eljárásban csak a gyanúsítás közlésével

74 Zolnai Erika (2010) Az intézményi kultúra és a felelősségvállalás szerepe az értelmi sérült emberek biztonságán alapuló intézményi ellátása során Acta Medicinæ et Sociologica Vol.1 No. 1 2010 53-70 (lekt) 59. oldal

75 1993. évi III. törvény a szociális igazgatásról és szociális ellátásokról 4. §

76 2013. évi CLV. törvény 1. §

77 2013. évi CLV. törvény 1. §

válik gyanúsítottá, míg a magánvádas eljárásban csak a személyes meghallgatás után lesz vádlott, addig csupán feljelentett.⁷⁸

- **Távoltartás** [büntetőeljárás]: A távoltartás hatálya alatt álló terhelt a bíróság határozatában megállapított szabályok szerint köteles
 - a meghatározott lakást elhagyni, és onnan a bíróság által meghatározott ideig távol maradni,
 - a meghatározott személytől, illetőleg e személy lakó- és munkahelyétől, az e személy által látogatott nevelési és nevelési-oktatási intézménytől, gyógykezelés céljából rendszeresen látogatott egészségügyi intézménytől, vallásgyakorlása során rendszeresen látogatott épülettől a bíróság által meghatározott ideig magát távol tartani,
 - tartózkodni attól, hogy a meghatározott személlyel közvetlenül vagy közvetve érintkezésbe lépjen.⁷⁹
- **Ügycsoport** [polgári jog, cselekvőképesség]: A korábbi Polgári Törvénykönyv példálózó listát tartalmazott a korlátozás szempontjából jogilag jelentős ügycsoportokról azzal, hogy a bíróság dönthet általános érvényű gondnokság alá helyezésről is. A bíróság különösen a következő ügycsoportok tekintetében korlátozhatta a gondnokság alá helyezett személy teljes cselekvőképességét: társadalombiztosítási, szociális és munkanélküli ellátás igénylése, illetve az azzal, valamint a munkaviszonyból és munkaviszony jellegű jogviszonyból származó jövedelem 50%-ával való rendelkezés; ingó és ingatlan vagyonnal kapcsolatos rendelkezési jog; családjogi jognyilatkozatok megtétele; tartási kötelezettséggel kapcsolatos vagyoni döntés meghozatala; a lakásbérlettel kapcsolatos jognyilatkozat megtétele; örökösödési ügyek; bentlakásos szociális intézetben történő elhelyezéssel kapcsolatos jognyilatkozatok; az egészségügyi ellátással összefüggő jogok gyakorlása; tartózkodási hely meghatározása. Nem volt akadálya annak sem, hogy a bíróság a bizonyítási eljárás eredményeként a törvényben nem említett területen korlátozza a gondnokolt teljes cselekvőképességét. A korábbi Polgári Törvénykönyvtől eltérően, a törvény szövege nem tartalmaz még példálózó felsorolást sem azokról az ügycsoportokról, amelyek tekintetében sor kerülhet a cselekvőképességet korlátozó gondnokság alá helyezésre. Az adott személy szempontjából jelentős, a korlátozással érintett ügycsoportok meghatározásáról a bíróság dönt az eljárásban megismert egyéni

78 II. Általános tájékoztató a büntetőeljárás megindulásáról, a büntetőeljárás szakaszairól, a nyomozási bíró eljárásáról és a kényszerintézkedésekről forrás: <http://ugyfelcentrum.fovarositorvenyszek.birosag.hu/> letöltés. 2015.04.02

791998. évi XIX. törvény a büntetőeljárásról (Be.) 138/A. § (1) bekezdés

életkörülményekre is kiterjedő adatok (bizonyítékok) alapján, bármilyen szűk kört meghatározva rendelkezhet a cselekvőképesség korlátozásáról.⁸⁰

- **Védő** [büntetőeljárás]: A büntetőeljárásban védőként meghatalmazás vagy kirendelés alapján kizárólag ügyvéd (illetőleg külön törvényben foglalt feltételek esetén európai közösségi jogász) járhat el, más személyt védőként nem lehet meghatalmazni.⁸¹
- **Vétőképesség** [polgári jog]: A cselekvőképességtől el kell határolni a vétőképesség fogalmát. Míg a cselekvőképesség az ember jognyilatkozati képességét jelenti, és az érvényes ügyletkötés egyik feltétele, addig a vétőképesség a Polgári Törvénykönyv felelősségi rendszerébe tartozó kategória, amely a polgári jogi felelősségre vonhatóság alapja. Vétőképes az, akitől életkora és ehhez igazodó szellemi fejlettsége alapján el lehet várni, hogy magatartása jogellenességét és annak következményeit felismerje.⁸²
- **Zaklatás** [polgári jog, személyhez fűződő jogok]: Zaklatásnak minősül az az emberi méltóságot sértő, szexuális vagy egyéb természetű magatartás, amely az érintett személynek valamely védett tulajdonságával függ össze, és célja vagy hatása valamely személlyel szemben megfélemlítő, ellenséges, megalázó, megszégyenítő vagy támadó környezet kialakítása.⁸³

80 2013 évi V. törvény és a kapcsolódó törvények nagykommentárja, Második Könyv

81 1998. évi XIX. törvény a büntetőeljárásról (Be.) 44. § illetve;

II. Általános tájékoztató a büntetőeljárás megindulásáról, a büntetőeljárás szakaszairól, a nyomozási bíró eljárásáról és a kényszerintézkedésekről forrás: <http://ugyfelcentrum.fovarositorvenyszek.birosag.hu/> letöltés. 2015.04.02

82 2013 évi V. törvény és a kapcsolódó törvények nagykommentárja, Második Könyv

83 Az egyenlő bánásmódról és az esélyegyenlőség előmozdításáról szóló 2003. évi CXXV. törvény

TÁMOP 5.4.11-12/1-2012

„Nyolc Pont – Az autista személyek ellátórendszerének országos szintű, komplex innovációja szakmai tanácsadó hálózat és koordinációs központ kialakításával” c. kiemelt projekt

SZÉCHENYI 2020

MAGYARORSZÁG
KORMÁNYA

Európai Unió
Európai Szociális
Alap

BEFEKTETÉS A JÖVŐBE